

**СТАНДАРТЫН ТАЛААР МОНГОЛ УЛС ДАХЬ ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН
ЗОХИЦУУЛАЛТ БОЛОН ГАДААД УЛС ОРНЫ САЙН ТУРШЛАГА**

(Харьцуулсан судалгаа)

*Ц.Норовдондог (Ph.D), Г.Алтан-Оч (Ph.D),
Д.Аюуш, О.Билгүүтэй, С.Золжаргал, Д.Халиун*

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ. СТАНДАРТЫН ТАЛААРХ ЕРӨНХИЙ ОЙЛГОЛТ

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ. СТАНДАРТЫН ТАЛААР МОНГОЛ УЛС ДАХЬ ХУУЛЬ
ТОГТООМЖИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

2.1.Хууль, эрх зүйн орчин

2.2.Монгол Улсын Стандартчиллын асуудлыг хариуцсан байгууллага (Стандарт,
хэмжил зүйн газар)

2.3.Монгол Улсын стандарт

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. ГАДААД УЛС ОРНУУДЫН САЙН ТУРШЛАГА

3.1.АНУ

3.1.1.Бүтэц, зохион байгуулалт

3.1.2.АНУ-ын тохирлын үнэлгээний тогтолцоо

3.1.3.Эрх зүйн орчин

3.2.БНСУ

3.2.1.Бүтэц, зохион байгуулалт

3.2.2.Эрх зүйн орчин

3.3.ХБНГУ

3.4.ЯПОН УЛС

3.4.1.Бүтэц, зохион байгуулалт

3.4.2.Эрх зүйн орчин

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

АНУ	Америкийн Нэгдсэн Улс
АҮСХ	Америкийн үндэсний стандартын хүрээлэн
БНСУ	Бүгд Найрамдах Солонгос Улс
ДХБ	Дэлхийн худалдааны байгууллага
ЕАЭЗХ	Евроазийн эдийн засгийн холбоо
ЖДҮ	Жижиг, дунд үйлдвэрлэл
ОУСБ/ISO	Олон улсын стандартчиллын байгууллага
СББ	Стандарт боловсруулагч байгууллага
ТУХН	Тусгаар улсуудын хамтын нөхөрлөл
ҮСБ	Үндэсний стандартчиллын байгууллага
ХБНГУ	Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс
ANS	АНУ-ын үндэсний стандарт
ANAB	Үндэсний магадлан итгэмжлэх зөвлөл
CEN	Европын стандартчиллын хороо
CENELEC	Европын цахилгаан техникийн стандартчиллын хороо
COPANT	Пан Америкийн стандартын комисс
ETSI	Европын мэдээлэл, харилцаа холбооны стандартчиллын хүрээлэн
IEC	Олон улсын цахилгаан техникийн комисс
ITU	Олон улсын цахилгаан холбооны байгууллага
JIS	Японы аж үйлдвэрийн стандарт
KS	БНСУ-ын үндэсний стандарт
MNS	Монгол Улсын үндэсний стандарт
PASC	Ази Номхон далайн бүсийн стандартын конгресс
USSS	АНУ-ын стандартчиллын стратеги

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

- Зураг 1. Үндэсний, бүс нутгийн болон олон улсын стандартын уялдаа
- Зураг 2. Европын стандартыг нэвтрүүлсэн, нэвтрүүлж буй улс орнууд, 2022 он
- Зураг 3. Стандарт, хэмжил зүйн газрын бүтэц, зохион байгуулалт
- Зураг 4. АНУ-ын стандартчилал, тохирлын тогтолцооны ялгаатай байдал
- Зураг 5. АНУ-ын стандартчиллын тогтолцооны бүдүүвч, АҮСХ
- Зураг 6. БНСУ-ын технологи, стандартын агентлагийн бүтэц
- Зураг 7. БНСУ-ын технологи, стандартын агентлагийн чиг үүрэг
- Зураг 8. БНСУ-ын стандарт боловсруулах хамтын ажиллагааны тогтолцоо
- Зураг 9. БНСУ-ын стандартын холбооны бүтэц

УДИРТГАЛ

Улсын Их Хурлын гишүүний захиалгын дагуу “Стандартын талаар Монгол Улс дахь хууль тогтоомжийн зохицуулалт болон гадаад улс орны сайн туршлага” сэдэвт харьцуулсан судалгааны ажлыг Парламентын судалгаа, сургалтын хүрээлэнд гүйцэтгэв.

Судалгааны зорилго: Энэхүү судалгаагаар гадаадын улс орнуудын стандартчиллын тогтолцоо, хөгжлийн чиг хандлага, туршлага зэргийг судлахыг зорьсон болно. Судалгаанд АНУ, БНСУ, ХБНГУ, Японы үндэсний стандартчиллын тогтолцоо, холбогдох эрх зүйн орчин, стандартын талаарх Монгол Улс дахь хууль тогтоомжийн зохицуулалтыг тусгахаас гадна стандартын талаарх ерөнхий ойлголтыг тусгасан болно.

Судалгааны хамрах хүрээ: Судалгааны захиалгын хүрээнд гадаад улсын сайн туршлага АНУ, БНСУ, ХБНГУ, Япон зэрэг орнуудыг сонгон авлаа. Мөн захиалагчийн хүсэлтэд дурдсаны дагуу стандартын талаар Монгол Улс дахь хууль тогтоомжийн зохицуулалтыг судалсан болно.

Судалгааны ажил нь гурван бүлэгтэй. *Нэгдүгээр бүлэгт*, стандарттай холбоотой ерөнхий ойлголт, олон улсын нийтлэг жишгийн талаар, *Хоёрдугаар бүлэгт*, стандартын талаарх Монгол Улс дахь хууль тогтоомжийн зохицуулалт, *Гуравдугаар бүлэгт*, гадаад улс орнуудын сайн туршлага: АНУ, БНСУ, ХБНГУ, Япон улсуудын үндэсний стандарт боловсруулах, хяналт тавих эрх бүхий байгууллагуудын бүтэц, зохион байгуулалт, холбогдох хууль тогтоомжийн талаар авч үзэв.

Түлхүүр үг: *Стандартчилал, олон улсын ISO стандарт, үндэсний стандарт MNS*

Keywords: *Standardization, ISO international standards, national standard MNS*

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Стандартын хэрэглээг зохицуулсан хамгийн гол олон улсын баримт бичиг нь Дэлхийн худалдааны байгууллага (ДХБ)-ын Худалдаан дахь техникийн саад тотгорын тухай хэлэлцээр юм. Уг хэлэлцээр нь олон улсын стандарт, техникийн зохицуулалтууд, үндэсний стандартын бэлтгэл, нутагшуулалт, хэрэглээнд зориулсан хэм, хэмжээг тогтоодог.

Стандарт нь олон улсын, бүс нутгийн, үндэсний, байгууллагын гэх төрөлтэй байдаг. Олон улсын стандарт гэж нэг буюу түүнээс дээш тооны олон улсын стандартчиллын байгууллагын гишүүн орнуудын хүрээнд боловсруулж, зөвшилцсөн баримт бичиг юм. Зарим олон улсын стандартчиллын байгууллагын бүх гишүүн улс нь ижил статустай байдаг бол Олон улсын стандартчиллын байгууллага ISO болон Олон улсын цахилгаан техникийн комисс (IEC)-ийн гишүүнчлэлийн хувьд дотроо олон ангилалд хуваагдах бөгөөд жинхэнэ гишүүд нь эдгээр байгууллагын бүх үйл ажиллагаанд, харин дэмжигч, ажиглагч зэрэг статустай гишүүд байгууллагын үйл ажиллагаанд хязгаарлагдмал хүрээнд оролцдог байна.

Бүс нутгийн стандарт гэдэг нь тухайн бүс нутгийн хэмжээнд оролцогч орнууд боловсруулж, зөвшилцсөн баримт бичгийг ойлгох бөгөөд үүний нэг жишээ Европын стандарт юм. Үндэсний стандартын жишээг дурдвал манай улсын MNS, АНУ-ын ANS, БНСУ-ын KS, Япон Улсын JIS гэх мэт тухайн улс үндэснийхээ түвшинд боловсруулан мөрдөж буй стандартыг дурдаж болно. Үндэсний стандартад тусгагдаагүй үзүүлэлт, шаардлагад зохистой хэм хэмжээг илүү нарийвчлан тодорхойлох, үндэсний стандарттай уялдуулан хөгжүүлэх боломжоор хангах зорилгоор байгууллагын стандартыг боловсруулдаг.

Өдгөө үндэсний хэмжээнд стандарт боловсруулах хоёр загвар түгээмэл ашиглагддаг. Ихэнх улс орон төвлөрсөн (дээрээс доош чиглэсэн) загвар буюу нэг байгууллага, гол төлөв Засгийн газрын агентлаг үндэсний стандартыг боловсруулдаг, эсхүл баталдаг тогтолцоотой бол АНУ зэрэг улс оронд төвлөрсөн бус (доороос дээш чиглэсэн) загвар дэлгэрсэн байна. Доороос дээш чиглэсэн загвар нь зах зээлийн эрэлтэд суурилсан стандарт боловсруулах загвар бөгөөд үүнд хувийн сектор илүү идэвхтэй оролцдог. БНСУ нь тус загварыг Стандарт боловсруулах хамтын ажиллагааны байгууллагаар дамжуулан нэвтрүүлж байна.

Стандартын хэрэглээ нь сайн дурын үндсэн дээр, эсхүл хуулиар тогтоосон албан журмын буюу заавал мөрдөх стандарт байдаг. Тухайлбал, Германы Аж үйлдвэрийн хэм хэмжээний стандарт DIN-ыг сайн дураар хэрэглэдэг. Харин түүнийг гэрээ хэлцэл, хууль тогтоомж болон дүрэм журамд тусгасан бол албан журмаар хэрэглэнэ.

Дэлгэрүүлж судалгааны хэсгээс үзнэ үү.

УИХ-ЫН
СУДАЛГААНЫ САН

СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ. СТАНДАРТЫН ТАЛААРХ ЕРӨНХИЙ ОЙЛГОЛТ

Стандарт гэж хэрэглэгч зэрэг сонирхогч талууд зөвшилцөн боловсруулж баталсан, сонгон хэрэглэх баримт бичгийг хэлнэ. Сонирхогч талуудын оролцоог хангах нь шударга байдлыг хангахаас гадна стандартыг хэрэглэх итгэл үнэмшлийг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой юм.

Олон улсын стандартчиллын байгууллага (ОУСБ) болох ISO нь дээрх үзэл баримтлалыг чухалчлан авч үзэж, стандарт боловсруулах явц дахь хэрэглэгчийн оролцоог Ёс зүйн дүрэм²⁸² болон өөрийн Стратеги төлөвлөгөөндөө тусгасан байдаг.

Стандарт, түүний агуулга

Стандарт нь зөвхөн бүтээгдэхүүнд тавигдах шаардлагыг агуулдаггүй бөгөөд туршилтын арга, үйл ажиллагааны дүрэм, удирдлагын тогтолцооны стандарт, зөвлөмж, удирдамж болон хүлээн зөвшөөрөгдсөн сайн туршлагауд байж болдог.

Стандартын үйлчлэх хугацааг урьдчилан тогтоодоггүй, харин технологийн сүүлийн үеийн хөгжил, зах зээлийн чиг хандлагыг харгалзан үзэх зорилгоор тогтмол хянан, шинэчилдэг. Тухайлбал, олон улсын ISO стандартыг 5 жил тутам хянан үздэг.

Удирдлагын тогтолцооны стандарт нь чанарыг баталгаажуулах үйл явц, эсхүл хүнсний аюулгүй байдал, байгаль орчин хамгаалал, мэдээллийн тогтолцооны аюулгүй байдал зэрэг тодорхой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд холбогдох үйл ажиллагаа эрхлэгчдэд үйлдвэрлэл, үйл явцын тасралтгүй сайжруулалтыг хэрхэн удирдан явуулахыг тодорхойлж өгдөг.

Стандарт нь олон улсын, бүс нутгийн, үндэсний, байгууллагын гэх зэрэг төрөлтэй байдаг. *Олон улсын стандарт* гэж нэг буюу түүнээс дээш тооны олон улсын стандартчиллын байгууллагын гишүүн орнуудын хүрээнд боловсруулж, зөвшилцсөн баримт бичиг юм. Олон улсын стандарт боловсруулагч хамгийн томоохон байгууллага нь Олон улсын стандартчиллын байгууллага (ISO)²⁸³ бөгөөд Олон улсын цахилгаан

²⁸² ISO Code of Ethics, <https://www.iso.org/publication/PUB100011.html>

²⁸³ International Organisation for Standardisation, <https://www.iso.org/home.html>

Олон улсын стандартчиллын байгууллага (ISO) нь 167 гишүүн (2022 оны 7 дугаар сарын 20-ны байдлаар) улсын стандартын байгууллагуудаас бүрдсэн бие даасан, төрийн бус олон улсын байгууллага юм. Эдгээрийн 125 орон нь жинхэнэ гишүүн (member bodies), 39 улс дэмжигч гишүүн (correspondent members) болон 3 улс ажиглагч статустай (subscriber members) байна. Гишүүн бүр нь нэг улсыг төлөөлөх ба улс бүрээс зөвхөн нэг гишүүн байдаг.

ISO-ийн гишүүнчлэл нь жинхэнэ, дэмжигч, ажиглагч гэсэн гурван ангилалтай байх бөгөөд ISO тогтолцоонд нөлөөлөх болон ISO стандартад нэвтрэх түвшний хувьд ялгаатай байна. Жинхэнэ гишүүн нь ISO-ийн техникийн болон бодлогын хуралд оролцож, санал өгөх замаар ISO стандартын хөгжил, стратегид нөлөөлдөг. Жинхэнэ гишүүд нь үндэсний хэмжээнд ISO олон улсын стандартыг борлуулах, хэрэглэх эрхтэй. Дэмжигч гишүүн нь ISO-ийн техникийн болон бодлогын хурал, чуулганд ажиглагч статустай оролцох замаар ISO стандартын хөгжил, стратегийн чиг хандлагыг ажиглана. Үндэсний стандартчиллын нэгж бүхий дэмжигч гишүүд үндэсний хэмжээнд ISO олон улсын стандартыг борлуулах, хэрэглэх эрхтэй байна. Үндэсний стандартчиллын нэгж бус дэмжигч гишүүд өөрийн нутаг дэвсгэртээ ISO олон улсын стандартыг борлуулах, хэрэглэх эрхтэй. Ажиглагч статустай гишүүд нь ISO-ийн үйл ажиллагаа, шинэчлэлүүдийн талаарх мэдээллээр хангагдах боловч үйл ажиллагаанд нь оролцох эрхгүй байна. Тэдгээр нь үндэсний хэмжээнд ISO олон улсын стандартыг борлуулах, хэрэглэх эрхгүй байна. Монгол Улсын хувьд 1979 онд Олон улсын стандартчиллын байгууллагын жинхэнэ гишүүнээр элссэн.

холбооны байгууллага (ITU)²⁸⁴, Олон улсын цахилгаан техникийн комисс (IEC)²⁸⁵-той нийлэн Дэлхийн стандартчиллын хамтын нөхөрлөлийн түншлэл²⁸⁶-ийг бүрдүүлдэг.

ISO-ийн гишүүн улс бүр шинэ стандарт боловсруулах төслийг санал болгож болдог. Төслийг тодорхой тооны гишүүн улс дэмжсэнээр дараагийн шатанд шилжинэ. Хэрэв тухайн асуудлыг хамаарах Техникийн хороо байхгүй тохиолдолд шинэ Техникийн хороог байгуулах бөгөөд ISO-ийн гишүүн улс бүрээс тухайн процесст оролцогч, эсхүл ажиглагч гишүүний статусаар оролцохыг нь лавладаг. Стандарт боловсруулах процесст оролцогч гишүүн бүр нэг саналын эрхтэй оролцоно. Дэмжээгүй саналуудыг оролцогч бүх гишүүдэд хэлэлцүүлэхээр тараадаг.

ISO стандартыг боловсруулах процесс дууссаны эцэст гишүүн улс тухайн стандартыг үндэсний стандарт болгон батлах боломжтой. Түүнчлэн, улс орнууд ISO стандартыг нутагшуулахдаа өөрийн төр засаг, үйлдвэрлэл, эдийн засгийн өвөрмөц хэрэгцээ, эсхүл хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай нөхцөлийг хангуулахад өөрийн улсад тохирсон өөрчлөлтийг оруулж болдог.

Дээр дурдсан олон улсын стандартчиллын байгууллагуудаас гадна дараах ОУСБ-уудыг дурдаж болох юм. Тухайлбал, The Codex Alimentarius Commission (CAC) нь НҮБ-ын бүлд хамаарах Засгийн газар хоорондын байгууллага юм. 1963 онд байгуулагдсан Ром хотноо төвтэй тус байгууллага нь хүнсний бүтээгдэхүүний олон улсын стандартыг бие даан болон бусад ОУСБ-тай (ISO зэрэг) хамтран баталдаг. Энд мөн Олон улсын ургамал хамгаалах конвенц (IPPC)²⁸⁷, Дэлхийн мал, амьтны эрүүл мэндийн байгууллага (OIE) зэрэг байгууллагуудыг дурдаж болох юм.

ITU, CAC, IPPC болон OIE зэрэг байгууллагад бүх гишүүн улс нь ижил статустай байна. Харин ISO болон IEC-ийн гишүүнчлэлийн хувьд дотроо олон ангилалд хуваагдах бөгөөд жинхэнэ гишүүд нь эдгээр байгууллагын бүх үйл ажиллагаанд оролцохдоо дэмжигч, ажиглагч зэрэг статустай гишүүд байгууллагын үйл ажиллагаанд хязгаарлагдмал хүрээнд оролцдог.

Бүс нутгийн стандарт гэдэг нь тухайн бүс нутгийн хэмжээнд оролцогч орнууд боловсруулж, зөвшилцсөн баримт бичгийг ойлгох бөгөөд үүний нэг жишээ Европын стандарт юм. Европын Холбооны гишүүн орнуудын хооронд нэгдсэн нэг зах зээлд бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнийхээ чөлөөт шилжилтийг бий болгоход нэгдсэн шаардлага тогтоох зорилгоор Европын стандартыг анх бий болгосон. Европын стандартыг:

- Европын стандартчиллын хороо (CEN)²⁸⁸-өргөн хэрэглээний бараа, үйлчилгээ, технологийн салбарын Европын стандартчиллын байгууллага;
- Европын цахилгаан техникийн стандартчиллын хороо (CENELEC)²⁸⁹-цахилгаан техникийн шийдэлтэй холбоотой Европын стандартчиллын байгууллага;
- Европын мэдээлэл, харилцаа холбооны стандартчиллын хүрээлэн (ETSI)²⁹⁰-мэдээлэл, харилцаа холбооны Европын стандартчиллын байгууллага гэсэн төрөлжсөн гурван байгууллага боловсруулдаг.

²⁸⁴ International Telecommunication Union, <https://www.itu.int/en/Pages/default.aspx>

²⁸⁵ International Electrotechnical Commission, <https://www.iec.ch/homepage>

²⁸⁶ World Standardization Cooperation, <https://www.worldstandardscooperation.org/>

²⁸⁷ The International Plant Protection Convention, <https://www.ippc.int/en/>

²⁸⁸ The European Committee For Standardization, <https://www.cenelec.eu/>

²⁸⁹ The European Committee For Electrotechnical Standardization, <https://www.cenelec.eu/>

²⁹⁰ European Telecommunications Standards Institute, <https://www.etsi.org/>

Мөн энд Тусгаар улсуудын хамтын нөхөрлөл (ТУХН)-ийн Стандартчилал, хэмжил зүй, гэрчилгээжүүлэлтийн улс хоорондын зөвлөлөөс баталсан Улс хоорондын стандарт-ГОСТ²⁹¹-ыг дурдаж болох юм. Тус бүс нутгийн стандартыг Евроазийн эдийн засгийн холбоо (ЕАЭЗХ)²⁹²-ны газар нутагт сайн дурын зарчмын үндсэн дээр хэрэглэдэг.

Стандартын хэрэглээ нь сайн дурын үндсэн дээр, эсхүл хуулиар тогтоосон албан журмынх буюу заавал мөрдөх стандарт байдаг.

Үндэсний стандартын жишээг дурдвал манай улсын MNS, АНУ-ын ANS, Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улсын GB, Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын KS, Японы JIS зэрэг тухайн улс үндэснийхээ түвшинд боловсруулан мөрдөж буй стандартыг дурдаж болох юм. Үндэсний стандартад тусгагдаагүй үзүүлэлт, шаардлагад зохистой хэм хэмжээг илүү нарийвчлан тодорхойлох, үндэсний стандарттай уялдуулан хөгжүүлэх боломжоор хангах зорилгоор *байгууллагын стандартыг* боловсруулдаг.

Өдгөө үндэсний хэмжээнд стандарт боловсруулах хоёр загвар түгээмэл тархсан байдаг. Ихэнх улс орон төвлөрсөн загвар буюу нэг байгууллага, гол төлөв Засгийн газрын агентлаг үндэсний стандартыг боловсруулдаг, эсхүл баталдаг тогтолцоотой бол АНУ зэрэг улс оронд төвлөрсөн бус загвар дэлгэрсэн байна. Энэ нь өөр өөр олон төрлийн байгууллагууд үндэсний стандартыг боловсруулах, батлах тогтолцоо юм.

ДХБ-ын Худалдаан дахь техникийн саад тотгорын тухай хэлэлцээр нь олон улсын стандарт, техникийн зохицуулалтууд, үндэсний стандартын бэлтгэл, нутагшуулалт, хэрэглээнд зориулсан хэм хэмжээг тогтоодог. Стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний үйл явц ялгаварлан гадуурхалгүй, худалдаанд шаардлагагүй хүндрэл учруулдаггүй байлгах нь энэ хэлэлцээрийн гол зорилго юм. Хэрэгцээгүй зөвшөөрөл, гэрчилгээ шаардах, эсхүл хэт их зохицуулалт хийх гэх мэт шаардлагагүй саад тотгорыг худалдаанд үүсгэж болохгүй. Худалдаанд үүсдэг иймэрхүү саад бэрхшээлийг хөнгөвчлөх зорилгоор энэхүү хэлэлцээрт үндэсний стандартыг олон улсын стандарттай уялдуулан нийцүүлэхийг шаардаж, ДХБ-ын гишүүдийг хоорондоо харилцан хүлээн зөвшөөрөх гэрээгээр нэг нэгнийхээ стандарт, техникийн зохицуулалтыг хүлээн зөвшөөрөхийг уриалдаг.

ДХБ-ын Худалдаан дахь техникийн саад тотгорын тухай хэлэлцээрийн журмын үр дагаварт нь сайн дурын бичиг баримт болгон боловсруулсан олон улсын стандарт заавал мөрдөх ёстой дүрэм болон хувирч болдог. ДХБ-ын Худалдаан дахь техникийн саад тотгорын тухай хэлэлцээрт олон улсын стандартыг үндэсний зохицуулалт, стандартыг хөгжүүлэх үндэс болгон хэрэглэхээр тусгасан байдаг тул тэд улс орнуудад дүрэм журам болон шууд үйлчлэх боломжтой. Стандарт нь бүтээгдэхүүн үйлчилгээний төрөл зүйл, чанар, аюулгүй байдал, аль бараа хэрхэн худалдаалагддаг болохыг тодорхойлдог тул зах зээл, худалдаанд шууд бусаар нөлөөлдөг.²⁹³

²⁹¹ Межгосударственный стандарт ГОСТ- ЗХУ-ын Засгийн газраас стандартчиллын стратегийн хүрээнд боловсруулагдсан ГОСТ стандартыг 1992 онд Тусгаар улсуудын хамтын нөхөрлөлийн гишүүн орнууд тухайн нэршлээр нь шинэ болон шинэчлэгдэх улс хоорондын стандартын тухайд хэрэглэхээр тохиролцсон.

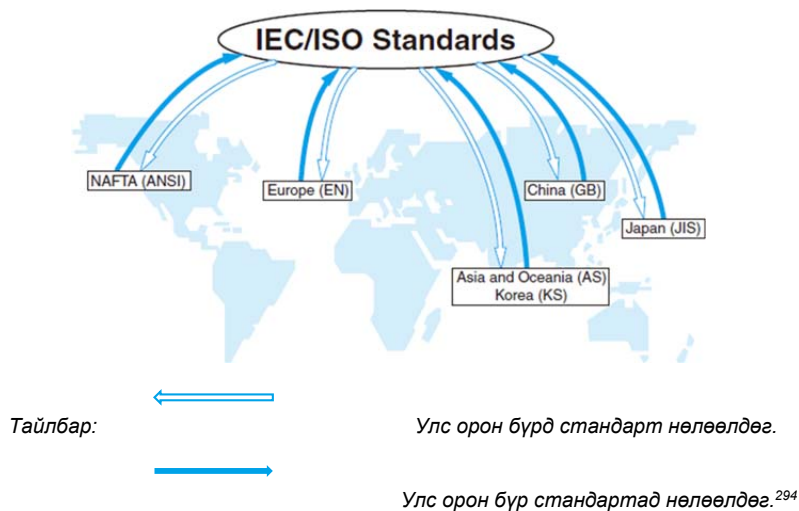
²⁹² Договор о Евразийском экономическом союзе, ст. 51, п. 1, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_163855/

²⁹³ Стандарт эдийн засагт хэрхэн нөлөөлдөг вэ? Стандарт, хэмжилзүй сэтгүүлийн 2020 оны 2-р улирлын дугаар, https://issuu.com/informationmasm/docs/standart__1_

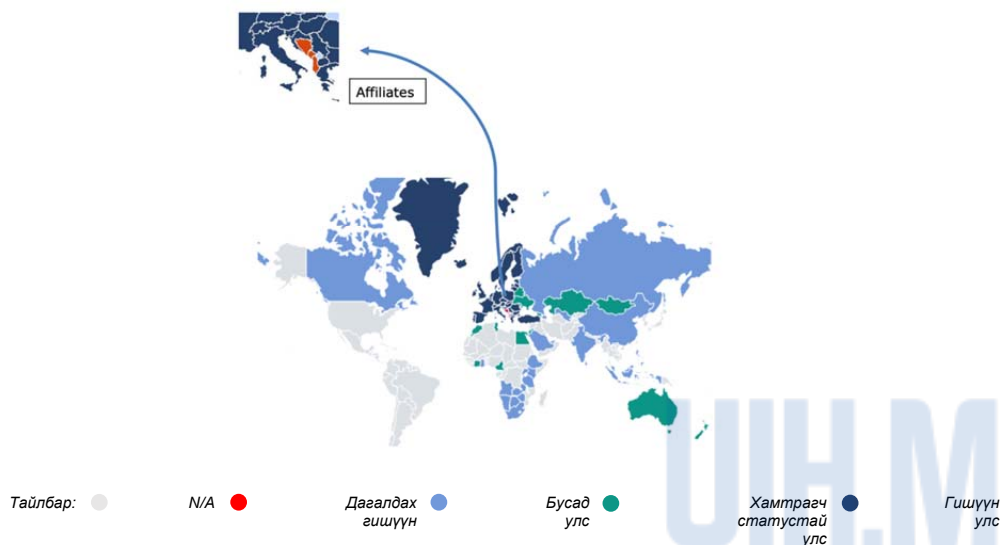
ДХБ-ын Худалдаан дахь техникийн саад тотгорын тухай хэлэлцээрээс:

2.4. Техникийн дүрэм шаардагдаж байгаа бөгөөд олон улсын холбогдох стандарт нь бэлэн байгаа, аль эсхүл тэдгээрийг боловсруулах ажил дуусч байгаа нөхцөлд гишүүд тэдгээрийг бүхэлд нь эсхүл, зарим холбогдох хэсгийг эдгээр олон улсын стандарт буюу тэдгээрийн холбогдох хэсгүүд нь хууль ёсны зорилтуудыг биелүүлэхэд, тухайлбал, цаг уур буюу газар зүйн үндсэн хүчин зүйл, эсхүл технологийн гол асуудлаас шалтгаалан үр ашиггүй буюу зохимжгүй хэрэгсэл болохоос бусад тохиолдолд өөрийн техникийн дүрмийн үндэс болгож ашиглана.

Зураг 2. Үндэсний, бүс нутгийн болон олон улсын стандартын уялдаа

Зураг 3. Европын стандартыг нэвтрүүлсэн, нэвтрүүлж буй улс орнууд, 2022 он

Эх сурвалж: Global Outreach Report, June 2022, CEN, CENELEC²⁹⁵

²⁹⁴ https://www.omron.com.au/service_support/technical_guide/safety_component/safety_requirements.asp

²⁹⁵ https://www.cenelec.eu/media/CEN-CENELEC/European%20Standardization/Documents/IC/globaloutreach_june_2022.pdf

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ. СТАНДАРТЫН ТАЛААР МОНГОЛ УЛС ДАХЬ ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

2.1.Хууль, эрх зүйн орчин

Монгол Улсад стандартын талаар Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай²⁹⁶ болон Хэмжил зүйн тухай²⁹⁷, Төрийн хяналт шалгалтын тухай²⁹⁸ зэрэг хуулиуд үйлчилж байна.

Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хууль нь стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн эрх зүйн үндсийг тогтоож, бүтээгдэхүүн, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, менежментийн тогтолцооны чанар, аюулгүй байдлыг хангах, хэрэглэгч, үйлдвэрлэгчийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбогдсон харилцааг зохицуулдаг байна.

Хэмжил зүйн тухай хууль нь хэмжлийн нэгдмэл байдлыг хангах, эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэхэд хэмжил зүйн бодлогоор дэмжлэг үзүүлэх эрх зүйн үндсийг тогтоож, хэмжил зүйн чиглэлээр хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалахад чиглэсэн харилцааг зохицуулж байна.

Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар дээрх хоёр хуульд заасан төрийн хяналт, шалгалтын үйл ажиллагааг зохицуулдаг байна. Энэ чиг үүргийг мэргэжлийн хяналтын байгууллага болон гаалийн байгууллага хэрэгжүүлэхээр заасан байна. Тус хуульд төрийн хяналт шалгалтын тогтолцоо, төрийн захиргааны хяналт шалгалтын эрх зүйн үндсийг тодорхойлж, төрийн хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулж байна.

Мөн Монгол Улсын Засгийн газраас 2016 онд **Үндэсний чанарын хөтөлбөр**²⁹⁹-ийг баталсан. Энэ хөтөлбөрийн зорилго нь чанарын дэд бүтцийг олон улсын жишигт нийцүүлэн хөгжүүлж, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгосны үндсэн дээр экспортын чиг баримжаатай, импортыг орлох бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг дэмжин үндэсний үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх замаар хүнсний аюулгүй байдлыг хангаж, хүний эрүүл мэнд, амь нас, хүрээлэн буй орчны болон хүнсний аюулгүй байдлыг хамгаалан иргэдийн амьдралын чанарыг дээшлүүлэхэд чиглэхээр заажээ.

Хөтөлбөрийн зорилгын хүрээнд дараах зорилтуудыг хэрэгжүүлнэ:

- 1) чанарын дэд бүтцийн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох;
- 2) чанарын дэд бүтцийн тогтолцоог олон улсын жишигт нийцүүлэн бүрдүүлж хөгжүүлэх;
- 3) чанарын дэд бүтцийн хүний нөөцийн чадавхыг сайжруулах;
- 4) хэрэглэгч, үйлдвэрлэгчдийн чанарын талаарх мэдлэг, ойлголтыг дээшлүүлэх;
- 5) бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний чанарыг дээшлүүлэх, байгаль орчинд ээлтэй ногоон технологийг нэвтрүүлэх;
- 6) экспортын тэргүүлэх салбарын бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг дэмжих;

²⁹⁶ Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хууль, 2017.12.21, <https://legalinfo.mn/mn/detail/13071>

²⁹⁷ Хэмжил зүйн тухай хууль, 2019.05.09, <https://legalinfo.mn/mn/detail/14440>

²⁹⁸ Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль, 2003.01.03, <https://legalinfo.mn/mn/detail/500>

²⁹⁹ Үндэсний чанарын хөтөлбөр батлах тухай, Монгол Улсын засгийн газрын 2016 оны 344-р тогтоол, <https://legalinfo.mn/mn/detail/12140>

- 7) импортыг орлох бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх;
- 8) чанарын дэд бүтцийн байгууллагуудын мэдээллийн тогтолцоог боловсронгуй болгох, аюулгүй байдлыг хангах.

Монгол Улсад стандартын талаар УИХ-аас баталсан дээрх хуулиуд болон Засгийн газраас баталсан хөтөлбөр үйлчлэхээс гадна **Стандарт, хэмжил зүйн газраас гаргасан дараах журам, заавар, дэг үйлчилж байна.** Үүнд:

- Гадаадын стандарт бүртгүүлэн хэрэглэх журам;³⁰⁰
- Стандарт боловсруулах, өртөг тооцох заавар;³⁰¹
- Техникийн хорооны бизнес төлөвлөгөө боловсруулах заавар;³⁰²
- Техникийн хорооны хуралдааны дэг;³⁰³
- Олон улсын стандартад санал өгөх журам;³⁰⁴
- Стандартчиллын техникийн хорооны үйл ажиллагааны зардлыг санхүүжүүлэх журам;³⁰⁵
- Олон улсын стандартыг орчуулах, санхүүжүүлэх журам³⁰⁶ ... зэрэг байна.

2.2. Монгол Улсын Стандартчиллын асуудлыг хариуцсан байгууллага (Стандарт, хэмжил зүйн газар)

Монгол Улсын стандартчиллын асуудлыг хариуцсан байгууллага нь хуульд³⁰⁷ зааснаар Монгол Улсын Засгийн газрын харьяанд Монгол Улсын Шадар Сайдын эрхлэх асуудлын хүрээнд Стандарт, хэмжил зүйн газар нэртэйгээр ажиллаж байна. Анх 1923 онд Жин хэмжүүрийн товчоо нэртэйгээр байгуулагдсанаас хойш өдгөө Стандарт, хэмжил зүйн газар нэрийн дор Стратегийн бодлого, төлөвлөлт, дотоод аудитын газар, Тамгын газар, Стандартчилал, тохирлын үнэлгээний бодлогын газар, Итгэмжлэлийн газар, Үнэт металлын сорьцын хяналтын газар, Бүтээгдэхүүн тогтолцооны баталгаажуулалтын газар, Хэмжил зүйн хүрээлэн, Хэмжих хэрэгслийн шалгалт баталгаажуулалтын газар, Хэмжих хэрэгслийн шалгалт, тохируулгын алба, Стандартын мэдээлэл лавлагаа сургалтын үндэсний төв гэсэн үндсэн 9 нэгж, 1 алба мөн орон нутгийн 20 аймагт салбар, бүтэцтэйгээр үйл ажиллагаа явуулж байна.

³⁰⁰ Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2018 оны А/251 тоот тушаал

³⁰¹ Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2018 оны А/230 тоот тушаал

³⁰² Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2018 оны А/74 тоот тушаал

³⁰³ Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2018 оны А/233 тоот тушаал

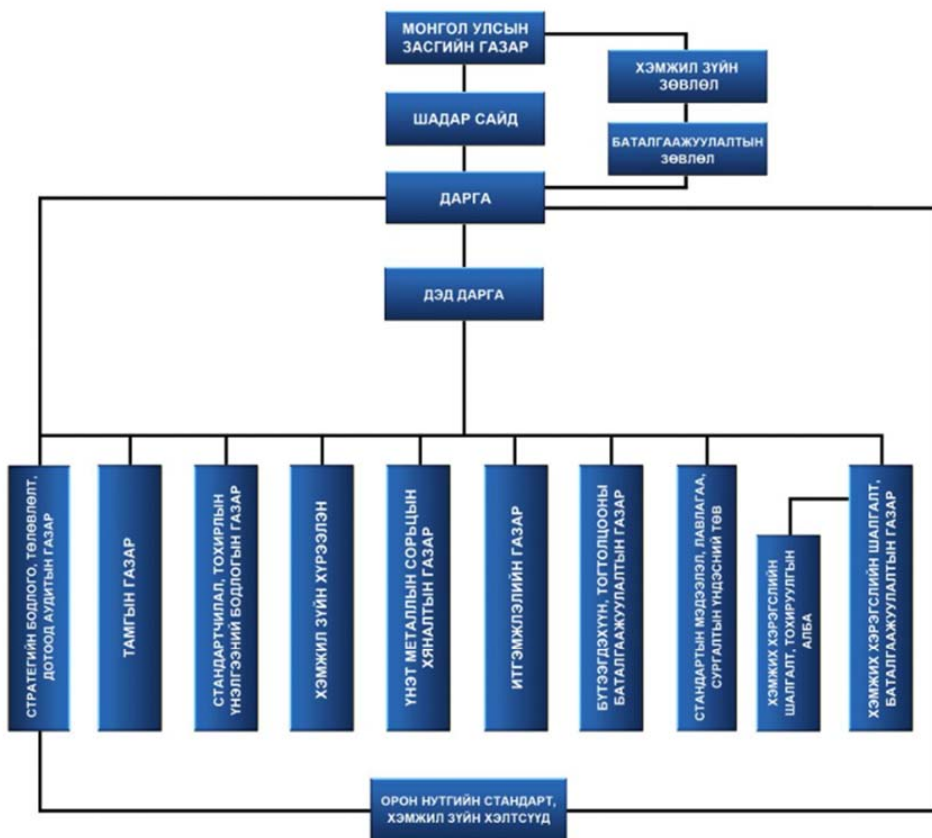
³⁰⁴ Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2018 оны А/228 тоот тушаал

³⁰⁵ Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2018 оны А/231 тоот тушаал

³⁰⁶ Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2017 оны А/129 тоот тушаал

³⁰⁷ Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хууль, 2017.12.21

Зураг 4. Стандарт, хэмжил зүйн газрын бүтэц, зохион байгуулалт.

Үйл ажиллагааны үндсэн чиг үүрэг:

- Нийтийн ашиг сонирхол, хүний эрүүл мэнд, хүрээлэн байгаа орчин, улс орны аюулгүй байдлыг хамгаалах, үндэсний үйлдвэрлэл, бүтээгдэхүүн ажил үйлчилгээний өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэхэд стандартчилал, тохирлын үнэлгээ, техникийн зохицуулалтын үйл ажиллагаагаар дэмжлэг үзүүлэх;
- Нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийг хэмжлийн нэгдмэл байдлыг хангах бодлогоор дэмжиж, Монгол Улсын хэмжлийн тогтолцоо, хэмжлийн нэгжийн үндэсний эталон, хууль эрхийн хэмжил зүйн техникийн чадавхыг нэмэгдүүлж олон улсын түвшинд хүргэх;
- Олон улсын шаардлагад нийцсэн тохирлын үнэлгээний байгууллагын итгэмжлэлийн тогтолцоог бий болгох, эдийн засгийн чадавхыг дээшлүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх;
- Бүтээгдэхүүн үйлчилгээний болон удирдлагын тогтолцоо (ISO 9001, ISO 14000 HACCP)-ны баталгаажуулалтын үйл ажиллагаагаар худалдаа, үйлчилгээ, үйлдвэрлэл эрхлэгчдийг дэмжих, тэдэнд зах зээл дээр шударга өрсөлдөх таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх;

- Сорьцын баталгааг олон улсын түвшинд хүргэх, үнэт металлын сорьц тогтоох, эрдэнийн чулуу тодорхойлох үйлчилгээг олон улсын стандартын дагуу хийж хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах.

2.3.Монгол Улсын стандарт

Estandard.gov.mn - цахим сан нь 2016 оны 07 дугаар сарын 1-ний байдлаар Монгол Улсын стандартын улсын бүртгэлд байгаа 6199 стандартын мэдээллийг олон улсын стандартын ангиллын дагуу бүлэглэсэн цахим сан бөгөөд үндэсний болон үндэсний болгосон олон улсын стандарт, арга зүйн бусад баримт бичгийн жагсаалт, хүчингүй болсон стандартын жагсаалт, төв, орон нутгийн Стандарт, хэмжил зүйн салбарын хаяг, хэмжил зүйн болон баталгаажуулалтын журмын сангуудын мэдээллийг агуулдаг.

Монгол Улсын бүртгэлд байгаа **стандартыг дараах байдлаар ангилж** байна. Үүнд:

1. Тайлбар толь
2. Нийтлэг зүйл, нэр томьёо, стандартчилал, баримт бичиг
3. Үйлчилгээ, компанийн зохион байгуулалт, менежмент ба чанар. Захиргаа. Тээвэр. Социологи.
4. Математик. Байгалийн шинжлэх ухаан
5. Эмнэлгийн тусламжийн технологи
6. Хүрээлэн буй орчин. Эрүүл мэндийн хамгаалал. Аюулгүй байдал
7. Хэмжил зүй ба хэмжилт. Физик үзэгдэл
8. Сорилт
9. Нийтлэг хэрэглээний механик тогтолцоо ба бүрэлдэхүүн хэсэг
10. Нийтлэг хэрэглээний урсамтгай материалын тогтолцоо ба бүрэлдэхүүн хэсэг
11. Үйлдвэрлэлийн техник
12. Эрчим хүч ба дулаан дамжуулах техник
13. Цахилгаан техник
14. Электроник
15. Цахилгаан холбоо. Дуу, дүрсний техник
16. Мэдээллийн технологи. Албан тасалгааны машин, техник хэрэгсэл
17. Дүрслэлийн технологи
18. Нарийн механик. Үнэт эдлэл
19. Авто замын тээврийн хэрэгслийн техник
20. Төмөр замын техник
21. Хөлөг онгоцны үйлдвэрлэл, усан онгоцны бүтэц
22. Нисэх онгоц ба сансрын тээврийн хэрэгслийн техник
23. Материал зөөвөрлөх тоног төхөөрөмж
24. Барааны сав, баглаа боодол ба хуваарилалт
25. Нэхмэлийн ба арьс ширний технологи
26. Хувцасны үйлдвэр
27. Хөдөө аж ахуй
28. Хүнсний технологи
29. Химийн технологи
30. Уул уурхай, ашигт малтмал
31. Газрын тос, холбогдох технологи
32. Металлурги
33. Модны технологи

УИН.МН
СУДАЛГААНЫ САН

34. Шил, керамикийн үйлдвэр
35. Каучук ба хуванцрын үйлдвэр
36. Цаасны технологи
37. Будаг, будгийн үйлдвэр
38. Барилга, барилгын материал
39. Иргэний байгууламж
40. Цэргийн техник
41. Ахуйн ба худалдааны тоног төхөөрөмж. Соёлын үйлчилгээ. Спорт
42. Гарчиггүй
43. Хэмжигдэхүүн ба нэгж
44. Өнгөөр кодчилох
45. Үсгэн тэмдэгт
46. График тэмдэг
47. Техникийн зураг
48. Бүтээгдэхүүний техникийн баримт бичиг
49. Стандартчилал, нийтлэг дүрэм
50. Мэдээллийн шинжлэх ухаан. Хэвлэл ... зэрэг.

Одоогийн байдлаар (2022 оны 07 дугаар сарын 29-ний байдлаар) Монгол Улсын стандарт, техникийн зохицуулалтын **улсын мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгэлтэй хүчин төгөлдөр хэрэгжиж буй 6555 стандарт байна**. Стандартын жагсаалтыг дараах холбоосоор <https://estandard.gov.mn/mongol-ulsiiin-standartiin-jagsaalt-mon/v/393> үзэж болох (318 хуудас) бөгөөд жил бүр тодорхой хэмжээний стандарт нь хүчингүй болж нэмэлт, өөрчлөлт орж, шинээр батлагддаг. 2021 онд нийт 81 стандарт³⁰⁸ хүчингүй болж, 6 стандартад³⁰⁹ нэмэлт, өөрчлөлт орж, 54 стандарт³¹⁰ шинээр батлагджээ.

³⁰⁸ 2021 онд хүчингүй болсон стандартын жагсаалт, <https://estandard.gov.mn/mongol-ulsiiin-standartiin-jagsaalt-mon/v/97>

³⁰⁹ 2021 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон стандартын жагсаалт, <https://estandard.gov.mn/mongol-ulsiiin-standartiin-jagsaalt-mon/v/96>

³¹⁰ 2021 онд шинээр батлагдсан стандартын жагсаалт, <https://estandard.gov.mn/mongol-ulsiiin-standartiin-jagsaalt-mon/v/95>

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. ГАДААД УЛС ОРНУУДЫН САЙН ТУРШЛАГА

3.1. АНУ

АНУ-ын хувьд стандарт болон тохирлын үнэлгээтэй холбоотой үйл ажиллагаа нь үндэсний эдийн засгийн бүхий л салбартай холбогдож, тус улсын дэлхийд өрсөлдөх чадварт нэн чухалд тооцогддог. АНУ-ын Худалдааны департаментын Олон улсын худалдааны газраас гаргасан тайланд тэмдэглэснээр дэлхийн бараа бүтээгдэхүүний экспортын 93% нь стандартад нийцсэн байдал тулгуурладаг байна.³¹¹

АНУ-ын стандартчиллын тогтолцоог тус улсын түүхэн дэх хамгийн өргөн цар хүрээтэй бөгөөд үр нөлөө бүхий төр хувийн хэвшлийн түншлэлийн нэг гэж хэлж болох бөгөөд америкчуудын өдөр тутмын амьдралдаа хэрэглэдэг бараг бүхий л бүтээгдэхүүн, үйл явц, үйлчилгээ зэргийн аюулгүй, тогтвортой байдал, гүйцэтгэл, тохиромжтой байдлыг хөгжүүлэхэд стандартыг боловсруулдаг байна.

Тус улсын төр болон хувийн хэвшлийн оролцогч талуудын зүгээс стандартыг АНУ-ын инновац, өрсөлдөх чадвар, аюулгүй байдал, мөн амьдралын чанарын суурь хэсэг гэж хүлээн зөвшөөрч, үүнийг хууль тогтоомж, АНУ-ын стандартчиллын стратеги (USSS)³¹² зэрэг бодлогын баримт бичгүүдэд тусгасан байдаг.³¹³

Зураг 5. АНУ-ын стандартчилал, тохирлын тогтолцооны ялгаатай байдал³¹⁴

3.1.1. Бүтэц, зохион байгуулалт

АНУ-д стандартыг хувийн сектор удирдан хариуцаж, аж үйлдвэр, эрдэм шинжилгээний байгууллага, хэрэглэгч, төрийн оролцоог хангадаг тогтолцоотой байна. АНУ-ын стандартчиллын энэхүү тогтолцоо нь сүүлийн 100 гаруй жилийн хугацаанд АНУ-ын аж үйлдвэр, нийгмийн хэрэгцээ шаардлагыг хангахад чиглэн хөгжиж ирсэн байна. АНУ-ын хувийн секторын стандартын тогтолцооны зохицуулагчийн үүргийг **Америкийн**

³¹¹ U.S. Department of Commerce. International Trade Administration. June 2016. *Standards and Regulations: Measuring the Link to Goods Trade*. Washington, D.C. https://legacy.trade.gov/td/osip/documents/osip_standards_trade_full_paper.pdf

³¹² The United States Standards Strategy (USSS), <https://www.ansi.org/resource-center/publications-subscriptions/uss>

³¹³ Written Testimony of the American National Standards Institute before the United States House of Representatives Committee on Science, Space, and Technology Research and Technology Subcommittee, Hearing: "Setting the Standards: Strengthening U.S. Leadership in Technical Standards" March 17, 2022

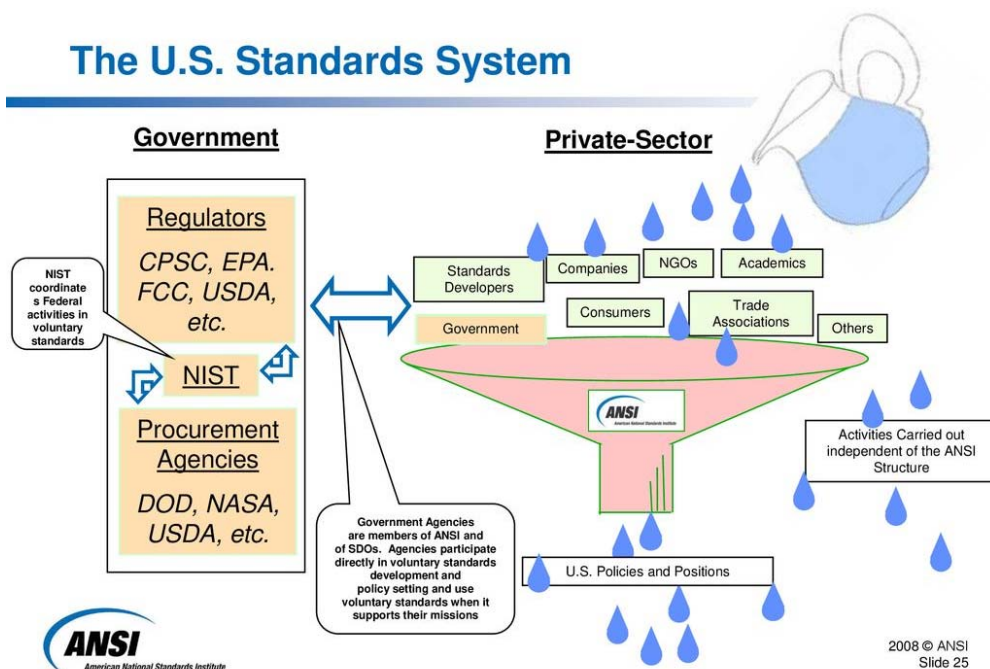
³¹⁴ U.S. Standards System: Introduction, ANSI, https://www.standardsportal.org/usa_en/standards_system/introduction.aspx

үндэсний стандартын хүрээлэн (АҮСХ)³¹⁵ хэрэгжүүлдэг. Мөн АҮСХ нь ISO, IEC-ийн жинхэнэ гишүүн юм.

Тус байгууллага нь Америкийн Үндэсний стандарт болох ANS-ыг боловсруулах, мөн стандарт боловсруулагч байгууллага (СББ)-ууд, АНУ-ын Техникийн зөвлөх бүлгүүдийг итгэмжлэх замаар ДХБ-ын Стандарт боловсруулах олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн зарчмуудыг хөхиүлэн дэмждэг.

Эдгээр зарчмууд нь ил тод, нээлттэй байдал, төвийг сахисан, үр дүнтэй, тохиромжтой байх, зөвшилцсөн, гүйцэтгэлд суурилсан уялдаа, эрх зүйн зохих ёсны процедур, мөн шаардлагатай бол техникийн туслалцаа үзүүлэх зэрэг байна.

Зураг 6. АНУ-ын стандартчиллын тогтолцооны бүдүүвч, АҮСХ³¹⁶

3.1.1.1. Америкийн үндэсний стандартын хүрээлэн (АҮСХ)³¹⁷

Америкийн үндэсний стандартын хүрээлэн нь АНУ-ын сайн дурын стандарт болон тохирлын үнэлгээний тогтолцоог удирдан зохион байгуулж, үйл ажиллагааг уялдуулах хувийн, ашгийн бус байгууллага юм. Тус байгууллага нь 1918 онд байгуулагдсан бөгөөд үндэсний болон олон улсын стандарт, тохиролд суурилсан шийдлүүдийг тодорхойлж, боловсруулахад аж үйлдвэр, Засгийн газартай нягт хамтран ажилладаг. АҮСХ-ийн зорилго нь АНУ-ын бизнесийн дэлхийд өрсөлдөх чадвар, мөн АНУ-ын амьдралын чанарыг дээшлүүлэх явдал юм.

³¹⁵ American National Standards Institute (ANSI), <https://www ansi org/>

³¹⁶ Мөн тэнд

³¹⁷ Мөн тэнд

Ингэхдээ тус байгууллага нь өөрөө стандарт боловсруулдаггүй, харин Америкийн Үндэсний стандарт болох ANSI-ийг боловсруулах СББ-уудыг итгэмжилж, тэдгээрээс боловсруулсан баримт бичгийг Үндэсний стандарт болгон баталдаг. АУСХ-ийг зүгээс стандарт боловсруулах явцад тус хүрээлэн болон олон улсаас тавигддаг шаардлага, зарчмуудыг баримталсан, мөн сонирхогч талуудын оролцоог хангасан эсэхэд хяналт тавьж оролцдог.

АУСХ-ийн удирдлагын бүтэц, баримтлах бодлогыг АУСХ-ийн дүрмээр тогтоож өгсөн.³¹⁸ АУСХ-ийн удирдлагыг Захирлуудын зөвлөл хэрэгжүүлэх бөгөөд тус байгууллага нь хороодын бүтэцтэй, тэдгээр шийдвэр гаргах бүтцэд дэмжлэг үзүүлэх зөвлөх бүлгүүд, чуулгануудтай. Бүх бүлгүүд нь АУСХ-ийн гишүүн компани, байгууллагуудын сайн дурын төлөөлөгчөөс бүрдэнэ.

3.1.1.2. Үндэсний стандарт боловсруулагч байгууллагууд (Хувийн сектор)³¹⁹

СББ-ууд нь бие даасан байгууллагууд байх бөгөөд тэдгээр нь ямар стандарт боловсруулахаа өөрсдөө шийдвэрлэдэг. Бусад тогтолцооноос ялгаатай нь АНУ-д АУСХ-ээс холбогдох СББ-д тодорхой стандарт боловсруулахыг үүрэг болгож болдоггүй. Харин СББ бүр зах зээлийн хэрэгцээ шаардлагыг гол тодорхойлогч болгон холбогдох стандартыг боловсруулдаг.

СББ нь ихэвчлэн хувийн секторын ашгийн бус байгууллагууд байх бөгөөд гишүүнчлэлийн төлбөр, хэвлэлийн орлого, гэрчилгээжүүлэлтийн үйлчилгээний орлого зэргээс санхүүждэг, гол төлөв төрөөс дэмжлэг, санхүүжилт авдаггүй байна. Өөрийгөө санхүүжүүлдэг байгууллагын хувьд тэдгээр нь зөвхөн тэдгээрт хамаарах зах зээлийн шаардлагад тохирсон стандартыг боловсруулахад гол анхаарлаа хандуулдаг.

3.1.1.3. Төрийн зохицуулагчид

Төрийн зохицуулагч байгууллагууд нь хувийн секторын стандартыг хэрэглэх, стандарт боловсруулахад хувийн сектортой хамтран ажиллах, эсхүл төрд хамаарах стандартыг боловсруулах үүргийг хүлээдэг. АНУ-ын холбооны хууль тогтоомжуудад хувийн секторын стандартыг дурдсан 6000 гаруй эшлэл байдаг. АНУ-ын Байгаль орчныг хамгаалах агентлаг, АНУ-ын Батлан хамгаалах департамент, Хэрэглэгчийн бараа бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлын комисс зэрэг байгууллагууд нь иргэдийн эрүүл мэнд, аюулгүй, сайн сайхан байдалд чухал ач холбогдолтой салбаруудад сайн дурын стандарт боловсруулахад шаардлагатай техникийн мэдээллээр дэмжлэг үзүүлж ажилладаг.

Төрийн зохицуулагч байгууллагууд нь өөрийн эрхлэх асуудал, чиг үүргийн хүрээнд стандарт боловсруулахад оролцдог. Экспертүүд нь төр-хувийн секторын стандарт боловсруулах үйл ажиллагаанд хувийн секторын сонирхогч талуудад эрх тэгш хамтрагчийн хувьд оролцдог.

Стандарт, технологийн үндэсний хүрээлэн (СТҮХ)³²⁰ нь АНУ-ын Худалдааны департаментын харьяа зохицуулагч бус төрийн агентлаг юм. Тус байгууллага нь 1901 онд байгуулагдсан, АНУ-ын үндэсний хэмжил зүйн хүрээлэн юм. СТҮХ нь бусад холбооны агентлагуудад стандартчиллын үйл ажиллагаатай холбоотой хяналт

³¹⁸https://share.ansi.org/Shared%20Documents/About%20ANSI/Current_Versions_Proc_Docs_for_Website/ANSI-By-Laws-current.pdf

³¹⁹ Standards developing organizations,

https://www.standardsportal.org/usa_en/standards_system/sdo_private.aspx

³²⁰ The National Institute of Standards and Technology (NIST), <https://www.nist.gov/about-nist>

тавьдаггүй хэдий ч холбооны агентлагуудад сайн дурын стандарттай холбоотой үйл ажиллагаанд оролцох, хэрэглэхтэй холбоотой удирдамжаар хангадаг. СТУХ-ийн мэргэжилтнүүд үндэсний болон олон улсын стандартын үйл ажиллагаанд оролцох замаар сайн дурын стандарт боловсруулах ажилд техникийн ихээхэн хувь нэмэр оруулдаг.

Үндэсний технологи дамжуулах, хөгжүүлэх тухай хууль³²¹-д заасны дагуу СТУХ нь холбооны агентлагууд, муж, орон нутгийн захиргааны байгууллага зэрэг бүхий л төрийн байгууллагуудыг сайн дурын зөвшилцлийн стандартчиллын байгууллагуудаас боловсруулсан стандартын ашиглалтыг нэмэгдүүлэх, төрийн агентлагуудын стандартын хэрэглээг бууруулах шаардлага тавьж ажилладаг.³²²

Дээрх хуульд заасан шаардлагыг агентлагууд хэрхэн хэрэгжүүлж байгааг үнэлэх, тайлагнахад ашиглах удирдамжийг Төсөв, менежментийн албанаас баталсан Захирамж (Circular A-119)³²³-аар баталсан. Уг захирамжаар СТУХ-ийг тохирлын үнэлгээтэй холбоотой үйл ажиллагааны гол зохицуулагч байгууллагаар тогтоож, холбоотой агентлагуудын сайн дурын стандартын хэрэглээ, гарсан ахиц дэвшлийн талаар жил бүр Төсөв, менежментийн албанд тайлагнахыг үүрэг болгосон.

3.1.2. АНУ-ын тохирлын үнэлгээний тогтолцоо

Тохирлын үнэлгээ гэх нэр томъёог бараа, үйл явц, тогтолцоо, эсхүл ажилтныг тодорхой стандартад заасан шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг үнэлэхэд үйлдвэрлэгч болон бусад талуудын авч хэрэгжүүлсэн алхмуудыг тодорхойлоход ашиглана. Туршилт, гэрчилгээжүүлэлт, магадлан итгэмжлэл зэрэг тохирлын үнэлгээний үйл ажиллагаанууд нь стандарттай нягт уялдаж, үйлчлүүлэгч, эсхүл эцсийн хэрэглэгчийн авсан бараа, үйлчилгээнд итгэх тодорхой хэмжээний итгэлийг бий болгодог. Энэ утгаараа тохирлын үнэлгээ нь дэлхийн зах зээлд явуулах бизнесийн нэн чухал хэсэг болсон. Тохирлын үнэлгээний үр дүнг бүтээгдэхүүний тэмдэглэгээ, маркетинг болон сурталчилгааны ажлаар дамжуулан олон нийтэд хүргэж болох юм.

АНУ-ын Үндэсний тохирлын үнэлгээний зарчмууд нь хэрэглэгч, худалдан авагч, худалдагч, зохицуулагч болон бусад сонирхогч талуудад тохирлын үнэлгээний үр дүн, үйл явцад итгэлтэй болоход нь дэмжлэг үзүүлэхийн сацуу худалдаанд шаардлагагүй саад тотгор үүсгэхээс сэргийлж байдаг.

АСУХ-ийн тохирлын үнэлгээнд хүлээх үүрэг нь бүтээгдэхүүн, ажилтнууд нь хүлээн зөвшөөрөгдсөн стандартад нийцэж байгаа эсэхийг тогтоодог байгууллагуудыг магадлан итгэмжилдэг. **АСУХ-ийн Үндэсний магадлан итгэмжлэх зөвлөл** (YMI3 - ANSI National Accreditation Board ANAB)³²⁴ нь АНУ-ын менежментийн тогтолцооны магадлан итгэмжлэгч байгууллага юм. YMI3 нь ISO 9001 чанарын удирдлагын тогтолцоо, ISO 14001 байгаль орчны удирдлагын тогтолцоо, ISO 27001 мэдээллийн аюулгүй байдлын удирдлагын тогтолцоо, ISO хүнсний аюулгүй байдлын менежментийн тогтолцоо, ANSI/AIHA Z10 ажил мэргэжлийн эрүүл мэнд, хамгааллын удирдлагын тогтолцоо болон олон тооны аж үйлдвэрийн тусгай шаардлага зэргийн гэрчилгээжүүлэгч байгууллагуудыг магадлан итгэмжилдэг. Мөн YMI3 нь ISO/IEC 17025 сорилтын болон шалгалт тохируулгын лаборатори, ISO Удирдамж 34, ISO/IEC 17020 хяналт шалгалтын

³²¹ <https://www.nist.gov/standardsgov/national-technology-transfer-and-advancement-act-1995>

³²² <https://www.nist.gov/standardsgov/ntta-reports>

³²³ https://www.nist.gov/system/files/revise/circular_a-119_as_of_01-22-2016.pdf

³²⁴ The ANSI National Accreditation Board, <https://anab.ansi.org/>

байгууллагуудын лавлах материал үйлдвэрлэгчдийн лабораторийн магадлан итгэмжлэлийг хариуцдаг.

3.1.3. Эрх зүйн орчин

Стандарт, техникийн үзүүлэлтийн хамгийн том боловсруулагч, хэрэглэгч нь АНУ-ын Холбооны Засгийн газар юм. Одоогийн тооцоогоор 44000 гаруй хууль, техникийн зохицуулалт, худалдан авах техникийн үзүүлэлт хүчин төгөлдөр мөрдөгддөг байна. АНУ-ын Засгийн газрын хэрэглээнд аль стандарт хамгийн их тохиромжтой талаарх шийдвэрүүд нь тухайн агентлагууд өөрсдөө гаргадаг хэдий ч сүүлийн үеийн чиг хандлагаас харахад үндэсний болон олон улсын стандартчиллын байгууллагуудаас баталсан сайн дурын зөвшилцлийн стандартыг АНУ-ын агентлаг болон зохицуулагч байгууллагууд хэрэглэх нь эрс нэмэгдэж байна.

Дээрх тоон дээр АНУ-ын хувийн секторын 50000 гаруй стандартыг нэмбэл стандартын тоо 100000 дөхөх юм. Эдгээр баримт бичгийг 600 орчим стандартчиллын байгууллага боловсруулж, мөрддөг бол 200 орчим нь АЙСХ-оос Америкийн Үндэсний стандарт (ANS) боловсруулагч хэмээн итгэмжлэгдсэн байдаг. Үүнээс гадна, шаардлагатай гэж үзвэл олон улсын стандарт боловсруулагч байгууллага болох ISO, IEC-ээс боловсруулсан бүхий л стандартыг АНУ-ын Холбооны Засгийн газрын агентлагууд дүрэм, журамд ашиглах буюу эшлэх боломжтой.

Стандартчилал, тохирлын үнэлгээний тухай Холбооны бодлого нь 1996 онд батлагдсан **Үндэсний технологи дамжуулах, хөгжүүлэх тухай хууль**³²⁵ (National Technology Transfer and Advancement Act)-ийн тодорхой гол зохицуулалтуудад тусгагдсан байдаг. Уг хуулиар:

Холбооны бүх агентлаг, департамент (яам)-ууд сайн дурын зөвшилцлийн стандартчиллын байгууллагуудаас боловсруулан, баталсан техникийн стандартыг хэрэглэх бөгөөд ийм техникийн стандартыг тухайн агентлаг, департамент (яам)-ууд бодлогын чиг үүрэг, хууль тогтоомжоор тогтоосон үйл ажиллагаа явуулахдаа ашиглана.

Холбооны агентлаг, департаментууд нийтийн ашиг сонирхол, мөн тухайн байгууллагын чиг үүрэг, бүрэн эрх, нэн тэргүүний ач холбогдол бүхий асуудлыг хөндсөн, төсвийн боломжтой уялдаж байгаа зэрэг тохиолдолд сайн дурын, хувийн секторын зөвшилцлийн стандартчиллын байгууллагуудтай холбогдох техникийн стандарт боловсруулахад хамтран оролцоно.

Холбогдох бусад хуулиудаас дурдвал:

2004 оны **Стандарт боловсруулагч байгууллагуудыг хөгжүүлэх тухай хууль** (Standards Development Organization Advancement Act of 2004) нь шаардлага хангасан стандарт боловсруулагчдад монополийн эсрэг хууль тогтоолыг зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагаас хязгаарлагдмал хэмжээнд чөлөөлөгдөх боломжоор хангах юм. Энэхүү хамгаалалт нь 1993 оноос хойш Үндэсний хамтын судалгаа, үйлдвэрлэлийн хуулийн дагуу хамтарсан компаниудад олгодог хамгаалалттай адил бөгөөд консорциум зэрэг албан бус үйл явцыг ашиглаж буй стандарт боловсруулагчдад үйлчлэх юм.

Хэрэглэгчийн бараа бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлын тухай хууль (The Consumer Product Safety Act)-ийн дагуу Бараа бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлын комисс нь өөрөө стандарт боловсруулахаас илүүтэйгээр сайн дурын зөвшилцлийн

³²⁵ <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-bill/2196>

байгууллагаас боловсруулсан хэрэглэгчийн бараа бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлын стандартыг илүүд авч үзэх юм.

1995 оны **Эрүүл мэндийн даатгалын мэдээлэл дамжуулах, хариуцлагын тухай хууль** (The Health Insurance Portability and Accountability Act)-аар Үндэсний стандартын хүрээлэнгээс магадлан итгэмжлэгдсэн стандарт боловсруулагчдын боловсруулсан стандартыг хэрэглэхийг шаардлага болгодог.

1996 оны **Харилцаа холбооны тухай хууль** (The Telecommunications Act)-д Харилцаа холбооны комисс (ХХК)-ыг хувийн секторын стандартыг ашиглах түлхэц болгосон хэд хэдэн зохицуулалтыг тусгасан. Ялангуяа ХХК нь харилцаа холбооны секторын стандартыг нээлттэй явуулах хүрээнд, зөвшилцөлд үндэслэн боловсруулахыг шаардлага тавьдаг нь АУСХ-ны магадлан итгэмжлэлийн шаардлагатай нийцэж байгаа юм.

1997 оны **Хүнс, эмийн газрыг шинэчлэх тухай хууль** (The Food and Drug Administration (FDA) Modernization Act)-д зааснаар зарим тохиолдолд үйлдвэрлэгчдийн эмнэлгийн цахилгаан төхөөрөмжийг зах зээлд нийлүүлэхээс өмнөх үнэлгээнд тодорхой стандартыг хангасан гэх мэдээллийг хүлээн зөвшөөрөхөөр заасан. Энэ нь эмнэлгийн зарим хэрэгслийг зах зээлд гаргах цаг хугацааг багасгахын сацуу эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын үндсэн шаардлагуудыг хангуулах юм.

Худалдан авах ажиллагааны шинэчлэл: АНУ-ын Засгийн газар нь төрийн худалдан авах ажиллагаандаа хувийн секторын стандартын хэрэглээг нэмэгдүүлж байна. 1994 онд Батлан хамгаалахын сайд Батлан хамгаалах яамны эн тэргүүнд тавих зүйлсийн нэг нь ирээдүйд цэрэг, эдийн засаг болон бодлогын зорилгоо зардал багатайгаар хангахын тулд зэвсэгт хүчинд мөрдөгдөх онцлог стандартаас хувийн секторын стандартыг мөрдөхөд чиглэнэ гэж мэдэгдсэн байдаг.

3.2.БНСУ

3.2.1.Бүтэц, зохион байгуулалт

3.2.1.1.Солонгосын технологи, стандартын агентлаг (Korean Agency for Technology and Standards)

Улс орнууд дэлхийн зах зээлд хил хязгааргүй, хором бүрээр өргөжин дэвшиж буй өрсөлдөөний эрин үетэй нүүр тулж байна. Ийм нөхцөлд дэлхийн зах зээлд олон улсын стандарт нь улс орон, аж ахуйн нэгжүүдийн өрсөлдөх чадвар, эдийн засгийн дэвшлийн хамгийн чухал бүрэлдэхүүн хэсэг болж байна.Түүнээс гадна эдийн засаг, нийгмийн хөгжилд стандартын үүрэг, цар хүрээг үйлдвэрлэлээс эхлээд үйлчилгээ, хүний эрх, ёс зүй хүртэл өргөжүүлэхэд хүргэсэн. Үүний үр дүнд стандартчилал нь аж үйлдвэрийг хөгжүүлэх, хүмүүсийн амьдралын чанарыг дээшлүүлэхэд ихээхэн нөлөө үзүүлж байна.

Солонгосын технологи, стандартын агентлагийн үндсэн үүрэг нь Засгийн газрын яамдтай хамтран үндэсний стандартын удирдлагын тогтолцоог бий болгох ба салбар бүрд стандарт боловсруулж, хэрэгжүүлэх, төрийн яамдуудтай хамтран ажиллах удирдлага, зохицуулалтын үүргийг гүйцэтгэдэг. Нийт холбогдох 7 яамдад 3010 төрлийн стандартыг боловсруулан хэрэгжүүлсэн байна.³²⁶

³²⁶ <https://www.kats.go.kr/en/content.do?cmsid=533>

Дэлхийн эдийн засаг, нийгмийн шинэ орчинтой уялдуулан Солонгосын Технологи, стандартын агентлаг (KATS) нь стандарт, технологийн хоорондын харилцааг хөгжүүлэх стратегийн бодлогыг боловсруулж, үндэсний эдийн засгийн өсөлтийг нэмэгдүүлэх, мэдлэгт суурилсан нийгэмд хүрэх платформ боловсруулсан байна.

Солонгосын технологи, стандартын агентлаг нь хувийн хэвшлийн оролцогч талуудыг стандарт боловсруулах үйл явцад илүү идэвхтэй оролцоход дэмжлэг үзүүлэхэд чиглэгдсэн доороос дээш чиглэсэн шинэ хандлагыг боловсруулж хэрэгжүүлдэг байна.

БНСУ-ын Үндэсний стандартын салбарын бүх яамдыг төлөөлдөг Солонгосын технологи, стандартын агентлаг нь ISO, IEC, PASC зэрэг олон улсын болон бүс нутгийн стандартчиллын байгууллагуудын гишүүний үүргээр үйл ажиллагаанд нь идэвхтэй оролцдог.

Бизнесийн үйл ажиллагааг хөнгөвчлөх, бизнес эрхлэгчдэд дэмжлэг үзүүлэхийн тулд салбар бүрд тодорхой стандарт баталгаажуулалтын системийг бий болгосон байна.

Зураг 7.БНСУ-ын Технологи, стандартын агентлагийн бүтэц

стандартын гэрчилгээний системийг хөгжүүлсэн байна.

Хувийн хэвшлийн стандартыг хөгжүүлэх ажлын хүрээнд Стандарт боловсруулах хамтын ажиллагааны байгууллагыг (COSD: Cooperation Organization for Standards Development) үүсгэн стандарт боловсруулах санал авах, оролцоог нэмэгдүүлдэг байна.

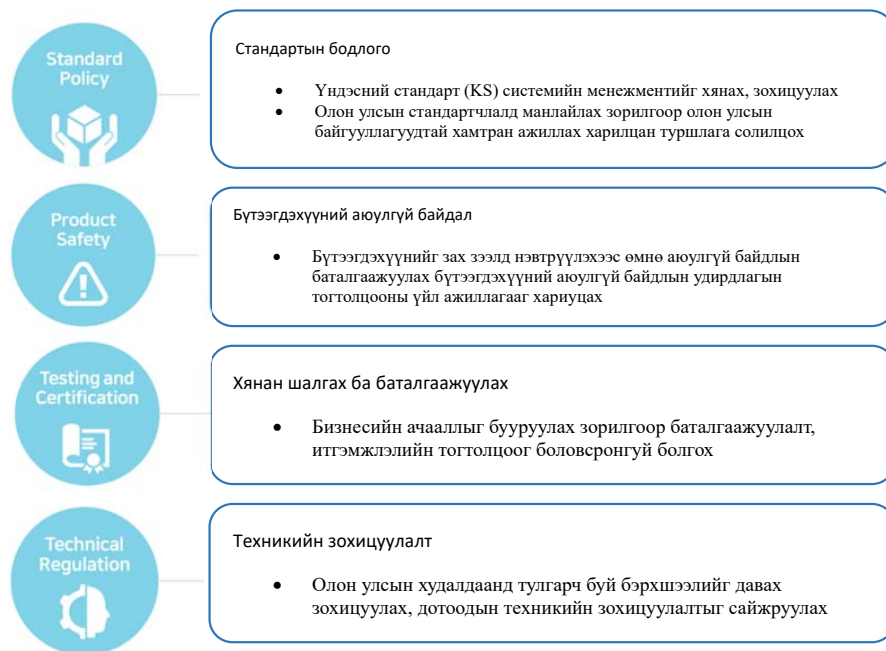

Дэлхийд тэргүүлэгч олон улсын стандартыг дэмжих тогтолцоог бэхжүүлэх зорилготой Олон улсын стандартчиллын байгууллагад илгээсэн удирдах ажилтнуудын тоог нэмэгдүүлэх, олон улсын стандартын хурал зохион байгуулах замаар байнгын гишүүн болох нэгдсэн сан байгуулах зэрэг олон улсын стандартчиллын үйл ажиллагааг идэвхтэй дэмжин ажиллаж байна.

Солонгосын технологи, стандартын агентлаг нь стандартын бодлогын товчоо, бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлын товчоо, нийцтэй байдлын товчоо, худалдаан дахь техникийн саад тотгортой холбоотой асуудал хариуцсан товчоо гэсэн үндсэн 4 товчоотой ба

эдгээрийн удирдлагад 19 хэлтэс холбогдох салбарын хүрээнд үйл ажиллагаа явуулж байна.

Зураг 8.БНСУ-ын технологи, стандартын агентлагийн чиг үүрэг

3.2.1.2.Стандарт боловсруулах хамтын ажиллагааны байгууллага (Cooperation Organization for Standards Development)

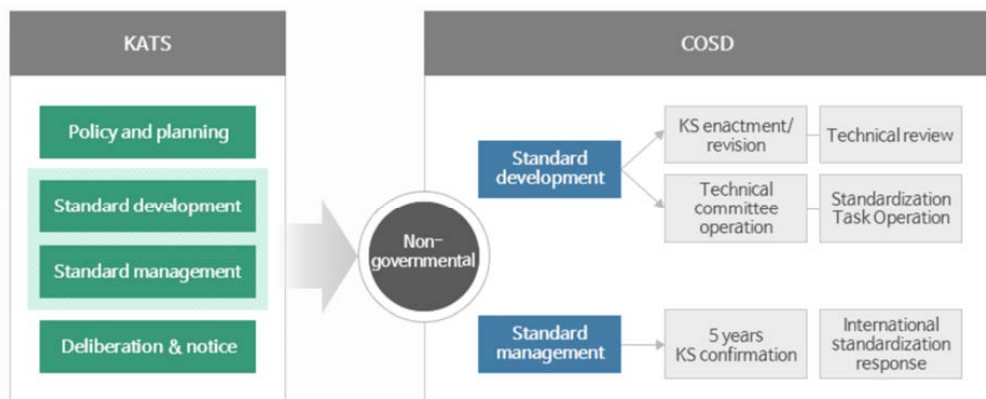
Стандарт боловсруулах хамтын ажиллагааны байгууллага нь үйлдвэрлэлийн стандартчилалтай холбоотой үүрэг даалгаврыг гүйцэтгэдэг корпорац ба байгууллагуудын дунд төрөлжсөн салбарын стандартыг боловсруулах, түнш байгууллагыг томилж үндэсний стандартын ажлыг голлон хариуцдаг төрийн бус байгууллага юм.

Үндэсний стандартын стратегийн төлөвлөлт, бодлогын дагуу стандартыг боловсруулах техникийн дэмжлэгийг Стандарт боловсруулах хамтын ажиллагааны байгууллага гүйцэтгэдэг байна.³²⁷

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

³²⁷ <https://www.kpetro.or.kr/eng/lay1/S210T399C407/contents.do>

Зураг 9.БНСУ-ын Стандарт боловсруулах хамтын ажиллагааны тогтолцоо

БНСУ-ын үндэсний стандарт болох **Солонгосын стандарт KS нь** Аж үйлдвэрийн стандартчиллын тухай хуулийн дагуу Аж үйлдвэрийн стандартчиллын зөвлөлөөр хэлэлцүүлж, Техникийн стандартын захирлын тогтоосон үндэсний стандарт юм. Солонгосын стандарт нь 21 төрөл 3 үндсэн хэсэгт хуваагддаг.

- Бүтээгдэхүүний стандарт: Бүтээгдэхүүний сайжруулалт, хэмжээ, чанарыг тодорхойлох;
- Туршилтын стандарт: туршилт, шинжилгээ, шалгалт, хэмжилтийн арга, ажлын стандартыг тодорхойлох;
- Дамжуулах стандарт: Нэр томьёо, технологи, нэгж, дараалал гэх мэт

Солонгосын стандартын төрөл

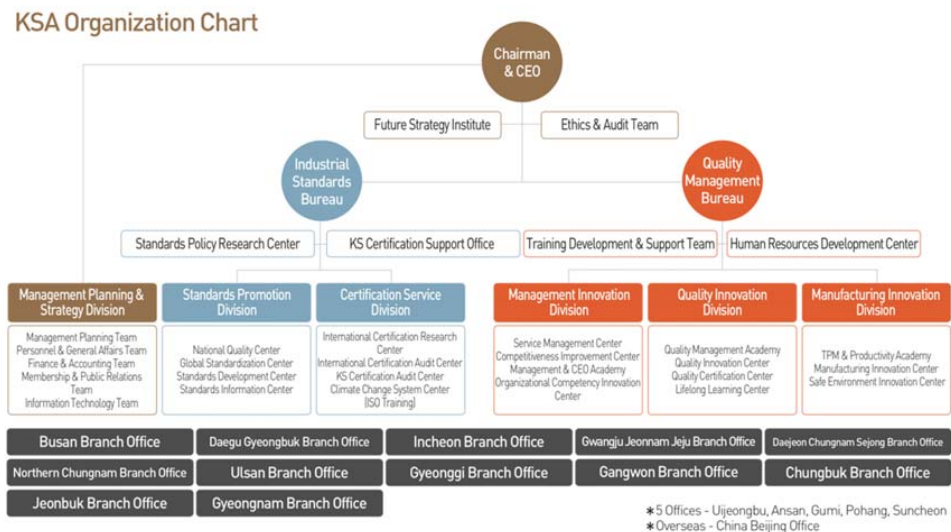
Үндсэн стандарт (A)	Механик инженерчлэл (B)	Цахилгаан ба электрон инженерчлэл (C)	Металл (D)	Уул,Уурхай (E)	Барилга (F)	Бусад хэрэглээ
Хүнсний бүтээгдэхүүн (H)	Байгаль орчин (I)	Амьд бие (J)	Ваар савны үйлдвэрлэл (L)	Хими (M)	Анагаах ухаан (P)	Чанарын менежмент (Q)
Тээврийн хэрэгсэл (R)	Үйлчилгээ (S)	Логистик (T)	Усан онгоц (V)	Сансар судлал (W)	Мэдээлэл (X)	Утас (K)

3.2.1.3.Солонгосын стандартын холбоо (Korean Standards Association)

Аж үйлдвэрийн стандартчиллын тухай хуулийн (Industrial Standardization Act) 32 дугаар зүйлд 1962 онд Солонгосын стандартын холбоо (Korean Standards Association) байгуулагдсан. Солонгосын стандартын холбоо нь стандарт болон чанарын суурь шалгуурыг тогтоож иргэдэд стандартчиллын чиглэлээр сургалт, мэдээлэл өгөх үүрэгтэй байна. Солонгосын стандартын холбоо нь 5 салбар оффис, 7 хэлтэс 304 гаруй ажилтантай байна.³²⁸

³²⁸ https://www.ksa.or.kr/ksa_english/5176/subview.do

Зураг 10.БНСУ-ын стандартын холбооны бүтэц

Мөн Солонгосын стандартын холбоо нь дотоодын стандартчиллын үндсэн бодлого, чиг хандлагыг судлан гарсан үр дүнг Засгийн газарт бодлогын зөвлөмж хэлбэрээр өргөн барьдаг байна. БНСУ-ын стандартчиллыг цаашид хөгжүүлэх, тулгамдаж буй өнөөгийн асуудал, онол бодлогын чиглэлийг хэлэлцэх форумыг зохион байгуулж, стандартчиллын талаарх эрдэм шинжилгээний болон практик судалгааг зохион байгуулдаг байна. Солонгосын стандартын холбоо нь Худалдаа, үйлдвэр, эрчим хүчний яамны (Ministry of Trade, Industry and Energy) харьяа Солонгосын технологи, стандартын агентлаг (KATS)-ийн боловсруулсан стандартыг хэвлэн нийтэлж, гарын авлага, цахим хуудсаар дамжуулан хэрэглэгчдэд шуурхай хүргэдэг байна.

3.2.2.Эрх зүйн орчин

Дараах хууль тогтоомжууд нь Солонгосын стандартчилал, хэмжилт зүйтэй холбоотой харилцааг зохицуулдаг ба Худалдаа, үйлдвэр, эрчим хүчний яам хариуцан ажилладаг байна.³²⁹

Үндэсний стандартын тухай суурь хууль (Framework Act on National Standards)

Үндэсний стандартын тухай суурь хуулийн зорилго нь үндэсний стандартын тогтолцоог бий болгоход шаардагдах үндсэн шаардлагыг хангахад оршино. Нийт 20 зүйл заалттай ба 1999 оны 02 сард анх батлагдсан бөгөөд хамгийн сүүлд 2019 оны 05 сард нэмэлт, өөрчлөлт орсон байна. Уг хууль дараах үндсэн агуулгатай байна.

- Солонгосын Засгийн газрын яам хооронд стандарттай холбоотой асуудлыг хэлэлцэх, зохицуулах;
- Солонгосын аж үйлдвэрийн стандарт (Korean Industrial Standards), мэдээлэл, харилцаа холбооны стандарт, хэмжилтийн стандарт, техникийн зохицуулалтыг олон улсын стандарттай уялдуулах;

³²⁹ <https://www.moleg.go.kr/index.es?sid=a1>

- Хяналт, /шинжилгээний лаборатори, туршилт/ баталгаажуулалтын байгууллагын үйл ажиллагааны үнэлгээний тогтолцоог бий болгох.

Үйлдвэрийн стандартчиллын тухай хуулийг хэрэгжүүлэх тухай тогтоол (Enforcement Decree of the Industrial Standardization Act): Энэхүү тогтоол нь Аж үйлдвэрийн стандартчиллын тухай хуульд заасан болон хуулийн хүрээнд тусгасан харилцааг зохицуулдаг ба хамгийн сүүлд 2019 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдөр нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна. Уг тогтоолын хүрээнд стандарттай холбогдох Аж үйлдвэрийн стандартын зөвлөл, зөвлөлийн үйл ажиллагаа, зөвлөлийн хэлэлцэх асуудал, Стандартын бага хурлын бүрэлдэхүүн, үйл ажиллагаа зэрэг стандарттай холбогдох заалтууд орсон байдаг. Аж үйлдвэрийн стандартчиллын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлд зааснаар Аж үйлдвэрийн стандартын зөвлөлийг байгуулдаг (The Industrial Standards Council) ба нэг дарга, хоёр дэд дарга мөн таван зуугаас илүүгүй гишүүнээс бүрдэнэ. Уг зөвлөл нь хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасны дагуу Стандартын бага хурлыг (Operation of Conference on Standards) зохион байгуулдаг байна.

Үйлдвэрлэлийн стандартыг батлах тухай урьдчилсан мэдэгдэл: Аж үйлдвэрийн стандартчиллын тухай хуулийн дагуу үйлдвэрлэлийн стандартыг батлах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох стандартыг нийтэд зарлах зэрэг үйл ажиллагааг явуулдаг. Аж үйлдвэрийн стандартчиллын тухай хуулийн 16 дугаар зүйлд Үйлдвэрлэлийн стандартыг батлах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгохоор төлөвлөж байгаа бол 60 хоногт багтаан төлөвлөх, хэрэв хамтын стандартыг үйлдвэрлэлийн стандарт болгон батлах гэж байгаа бол 30-аас илүүгүй хоногийн хугацаанд багтааж болно хэмээн заасан байдаг.³³⁰ Уг хууль дараах үндсэн агуулгатай байна.

- Солонгосын үндэсний стандартыг бий болгох, тэдгээрийг боловсруулах, хянан үзэх, түгээх;
- Бүтээгдэхүүний чанарыг сайжруулах, хэрэглэгчдийн аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор стандарт, магадлан итгэмжлэлийг бий болгох;
- Уул уурхай, аж үйлдвэрийн томоохон бүтээгдэхүүн, эд анги, материалыг тэдгээрийн нийцтэй байдлыг хангахын тулд шаардлагатай уялдуулах, хялбарчлах.³³¹

Хэмжил зүйн тухай хууль (Measures Act) Энэ хууль нь 1961 онд батлагдсан ба гол зорилго нь хэмжил зүйн шалгуурт нийцсэн хэмжилтийн зохих практикийг хэрэгжүүлэхэд оршино.³³² Уг хууль дараах үндсэн агуулгатай байна.

- Олон улсын нэгжийн системд (international system of units) нийцсэн хууль эрх зүйн хэмжил зүй;
- Бүтээгдэхүүнийг хүргэхээс өмнө үнэн зөв хэмжилтийг баталгаажуулахын тулд хэмжих хэрэгслийн төрлийг батлах, баталгаажуулах;
- Сав баглаа боодол, шошго бүтээгдэхүүнд хамаарах зүйл, зөвшөөрөгдөх алдаа, савласан бүтээгдэхүүний шошгын стандарт.

Дээр дурдсан хуулиудаас гадна стандарт, техникийн зохицуулалтын тодорхой хэсэгт хамаарах хэд хэдэн хуулиуд байдаг. Доорх хүснэгтэд эдгээрийн заримыг жагсаав.

³³⁰ <https://law.go.kr/LSW/eng/engLsSc.do?menuId=2§ion=lawNm&query=standatization&x=0&y=0>

³³¹ http://korea.standards-portal.kr/kats_en/OverView/ov_acts/pop_act.html

³³² <http://gwanbo.korea.go.kr/main.jsp>

Стандарт	Холбогдох хууль
Чанарын менежментийн гэрчилгээ	Аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүний менежментийн удирдлага, аюулгүй байдлын хяналтын тухай хууль (Quality Management & Safety Control of Industrial Products Act)
Байгаль орчны менежментийн гэрчилгээ	Байгаль орчинд ээлтэй үйлдвэрлэлийн тухай хууль (Act on the Promotion of the Conversion into Environment-Friendly Industrial Structure)
Мэдээлэл, харилцааны стандарт	Харилцаа холбооны тухай хууль (Framework Act on Telecommunications) Мэдээллийн системийг түгээх, ашиглах тухай хууль (Act on Expansion of Dissemination and Promotion of Utilization of Information System)
Гэрчилгээ, хяналт	Цахилгаан хэрэгслийн аюулгүй байдлын хяналтын тухай хууль (Electrical Appliances Safety Control Act) Далайн бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх тухай хууль (Prevention of Marine Pollution Act) Байгаль орчинд ээлтэй технологийн дэвшлийг дэмжих тухай хууль (Development of and Support for Environmental Technology Act) Агаарын чанарыг хамгаалах тухай хууль (Clean Air Conservation Act) Дуу чимээ, чичиргээний хяналтын тухай хуулийн 33 дугаар зүйл (Article 33 of Noise and Vibration Control Act)

3.3.ХБНГУ

Стандартчилал гэж техник технологи болон эдийн засгийн салбарт бараа материал, үйлчилгээний эд анги, боловсруулах технологи, хэмжих нэгж, процесс үйл ажиллагаа, хийц бүтэц болон нэр төрлийг жигдрүүлэн хэм хэмжээнд оруулахыг хэлнэ. Үүний эсрэг нь ондоошил юм.³³³

Стандартчиллын үр дүнд хазайлт багасах учиртай. Зорилго нь оршин буй олон хувилбар хазайлтыг аль болох ойлгомжтой харагдах хэмжээнд цөөлөх явдал юм. Иймээс стандартчилал нь үйлдвэрлэгчийн хувьд шилж сонгох процесс бөгөөд хэрэв олон үйлдвэрлэгч байвал тохируулан зохицуулах процесс байдаг байна. Стандартчилал нь зах зээлийн ил тод байдал болон зардал бууруулахад (үйлдвэрийн зардал, мэдээллийн зардал, шилжүүлгийн зардал, тээврийн зардал, борлуулалтын зардал, солилцооны зардал) нөлөөлдөг байна.

Стандартчилал нь факт баримт, институт байгуулал болон хууль тогтоох засаглалын гэсэн 3 төрөлтэй. Зах зээлийн харилцаанд оролцогч талууд өөрсдөө сайн дураар стандартаа сонгож хэрэглэхийг факт баримтын стандартчилал гэдэг байна. Хэрэв Стандартчиллын олон улсын байгууллага (ISO), Олон улсын Электрон техникийн комисс (IEC), Америкийн үндэсний стандартын хүрээлэн (ANSI), Германы Хэм хэмжээсийн институт (DIN) зэрэг олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн стандартчиллын байгууллагуудын хүрээнд бол институт байгууллын стандартчилал хэмээн үздэг байна. Хэрэв тодорхой параметр үзүүлэлтийг хуульчилж төр улсын хэмжээнд зохицуулсан бол хууль тогтоох засаглалын стандартчилал гэж ярьдаг байна.

³³³ Стандартчилал-Standardisierung-*германаар* <https://de.wikipedia.org/wiki/Standardisierung>

Германы Хэм хэмжээсийн Институт (DIN)-ийн боловсруулсан Германы Аж үйлдвэрийн хэм хэмжээний стандарт (DIN)-ыг сайн дураар хэрэглэдэг байна³³⁴. Харин түүнийг гэрээ хэлцэл, хууль тогтоомж болон дүрэм журамд тусгасан бол албан журмаар хэрэглэх шаардлага тулгардаг. Мөн түүнийг хариуцлага хүлээлгэх зорилгоор түгээмэл ашигладаг байна. Ерөнхийдөө стандартыг технологийн дүрэм журам хэмээн хүлээн зөвшөөрдөг байна. Стандарт ашигласан байна гэдэг нь сайн туршлагад тооцогддог юм.³³⁵

DIN хэм хэмжээг талууд гэрээ хэлцэлдээ тусгаагүй, мөн хууль тогтоомжийн дагуу үүрэг хүлээгээгүй тохиолдолд шүүхийн маргааныг таслан шийдвэрлэхэд, тухайлбал, хариуцлагын процесст хэрэглэдэг байна. Гологдол барагдуулах эрх зүй болон гэм буруугийн эрх зүй, бүтээгдэхүүний хариуцлагын эрх зүйн салбарт хэм хэмжээс болон боловсруулах технологийн техникийн дүрэм журмыг баримтлан үйлдвэрлэгч нь нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн хэм хэмжээсийг дагасан эсэх, түүнчлэн тээврийн аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээ авсан эсэх талаар яллах дүгнэлт гаргадаг байна.³³⁶

Худалдах болон бүтээх гэрээний эрх зүй: Хэм хэмжээ гологдолгүй хийсний хэмжүүр болох нь

Техникийн хэм хэмжээ нь ялангуяа Худалдах болон бүтээх гэрээний эрх зүйн хувьд ач холбогдолтой байдаг байна. Бүтээгдэхүүн гологдолтой эсэхийг тогтоохын тулд шүүгч нь хэм хэмжээг баримталдаг. Ингэхдээ тухайн бүтээгдэхүүнийг хэрхэн хийсэн байх талаар оролцогч бус шинжээчийн дүгнэлтийг үндэслэдэг байна. Шүүх нь DIN хэм хэмжээсийг нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн техникийн дүрэм журам гэж үздэг. Хэм хэмжээг баримтлан бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэсэн байна гэж үзвэл улмаар шүүх нь бүтээгдэхүүн тээвэрлэлт даахуйцаар хийгдсэн эсэхийг тогтооно.

Хэм хэмжээг баримтлах талаар гэрээнд тусгаагүй ч гэлээ түүнийг баримтлаагүй нь гологдол болоход хүргэх албагүй юм. Тээвэрлэлт даахуйцаар хийхэд хэм хэмжээсийг баримтлахгүй байж болно, тэгээд ч энэ нь сайн дурын юм. Худалдагч буюу үйлдвэрлэгч нь хэм хэмжээс баримтлаагүй ч уг бүтээгдэхүүн тээвэрлэлт даах шаардлагуудыг хангаж буйг гэхдээ өөр байдлаар нотлох шаардлагатай. Энэхүү нотолгоо нь хангалтгүй бол худалдан авагч нь хуулийн дагуу нөхөн олговор авах эрх нь үүснэ. Тэрээр гологдол дутагдлыг арилгуулах, гологдол дутагдалгүй бүтээгдэхүүн нийлүүлэх болон гологдол дутагдлаас шалтгаалан хохирол учирсан бол нөхөн олговор гаргуулах эрхтэй болно.

Хариуцлагын эрх зүй: Буруугүйд хэм хэмжээс үнэлгээний хэмжүүр болох нь ба хохирол барагдуулах хариуцлагын эрх зүйн нэмэлт тооцоо

Гэрээний бус эд хөрөнгийн буюу хүний биеийн хохирлын хариуцлагын хувьд ялангуяа Бүтээгдэхүүний хариуцлагын хууль болон Гэм буруугийн ерөнхий эрх зүй нь маш их ач холбогдолтой юм. Шүүгч нь хэм хэмжээсийн тусламжтайгаар бүтээгдэхүүн алдаатай эсэх, эсвэл үйлдвэрлэгч хохирлыг барагдуулах эсэх талаар шийдвэр гаргадаг байна.

- **Бүтээгдэхүүний хариуцлагын хууль - Буруугүйд үл хамаарах хариуцлага:** Хэрэв бүтээгдэхүүн алдаатай байгаад түүнээс шалтгаалан хүний бие болон эд хөрөнгөд хохирол учирсан бол уг бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэгч нь хуулийн дагуу хохирлын нөхөн олговрын хариуцлага хүлээж,

³³⁴ DIN Хэм хэмжээс-DIN-Norm-*германаар* <https://de.wikipedia.org/wiki/DIN-Norm>

³³⁵ Стандарт ба хууль-Standards and the Law-*англиар* <https://www.din.de/en/about-standards/standards-and-the-law>

³³⁶ Хэм хэмжээг баримтлан эрх зүйн хариуцлага хүлээлгэх-Rechtsverbindlichkeit durch Normen-*германаар* <https://www.din.de/de/ueber-normen-und-standards/normen-und-recht/rechtsverbindlichkeit-durch-normen>

учирсан хохирлыг барагдуулна. Энэхүү гэрээний бус хариуцлагыг уг бүтээгдэхүүнийг хэрэглэсний улмаас хохирол амссан хэний ч эсрэг хүлээнэ. Бүтээгдэхүүний хариуцлагын үед уг бүтээгдэхүүний алдааг тогтооход баримталсан техникийн хэм хэмжээс нь дутуу үнэлэхийн аргагүй үүрэг рольтой юм.

- **Гэм буруугийн эрх зүй - Буруугүйд хамаарах хариуцлага:** Хэрэв үйлдвэрлэгч буруугүй бөгөөд хайнга хандсан ялаас хэлтрүүлэх нотолгоо гаргаж чадахгүй бол алдаатай бүтээгдэхүүний улмаас хүний бие буюу эд хөрөнгөд хохирол учирсан үед тэрээр гэм буруугийн эрх зүйн хүрээнд хариуцлага хүлээнэ. Үйлдвэрлэгч нь хэм хэмжээсийг баримталснаар нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн техникийн дүрэм журмыг дагасан гэдгээ нотолсон тул шүүхэд хэрэг хянан шийдвэрлэхэд түүнд ийнхүү шийдвэрлэх давуу байдал олгодог байна. Нотлох баримтын үндсэн зарчмын дагуу шүүгч, үйлдвэрлэх явцад нягт нямбай ажилласан байх бөгөөд хайнга хандсаны улмаас нягт нямбай ажиллагааг зөрчин гэм буруутайд тооцох үндэслэлгүй хэмээн үзэх болно.

DIN хэм хэмжээс буюу стандарт нь сурах бичиг биш юм. Мэргэжлийн хүмүүсийн хэрэглээ бөгөөд хэрэглэгч нь өөрийн үйл ажиллагаандаа хүлээх үүрэг хариуцлагын хэрээр мэргэжлийн түвшинд ойлгосон байвал зохино.

3.4. ЯПОН УЛС

3.4.1. Бүтэц, зохион байгуулалт

Японы Стандартчиллын нийгэмлэг³³⁷ (JSA GROUP)

Японы Стандартчиллын нийгэмлэг³³⁸ (JSA) нь анх 1945 оны 12 дугаар сарын 06-ны өдөр Худалдаа аж үйлдвэрийн сайдын тушаалаар байгуулагдсан. 2018 оны 10 дугаар сарын 1-ний өдөр Японы Стандартчиллын нийгэмлэг-Солюшн ХХК³³⁹ (JSA-SOL) болон Японы мэргэжлийн гэрчилгээ олгох нийгэмлэг³⁴⁰ (JRCA)-ийг шинээр байгуулж, тодорхой хугацааны бэлтгэл хийсний дараа 2019 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дээрх гурван байгууллага Японы Стандартчиллын нийгэмлэг групп нэрээр үйл ажиллагаагаа явуулж байна.

Японы Стандартчиллын нийгэмлэг нь Стандартчилал, менежментийн технологийг хөгжүүлэх, түгээн дэлгэрүүлэх, соён гэгээрүүлэх, улмаар нийгэм эдийн засгийн хөгжил, ард иргэдийн амьдралыг сайжруулахад хувь нэмэр оруулах зорилтыг хэрэгжүүлдэг байна. Түүнчлэн, стандартчилал, чанарын удирдлагатай холбоотой зөвлөгөө өгөхөөс эхлээд стандарт боловсруулах, стандартыг ашиглахад дэмжлэг үзүүлэх, байгууллага, ажилтнуудыг баталгаажуулах зэрэг чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

Стандартыг хамрах хүрээ болон агуулгаар нь хоёр ангилна.

Хамрах хүрээний хувьд:

- Олон улсын стандартууд: Дэлхийн улс орнуудад түгээмэл хэрэглэгддэг стандартууд (ISO стандарт, IEC стандарт гэх мэт);

³³⁷ <https://webdesk.jsa.or.jp/common/W10K0400/>

³³⁸ <https://www.jsa.or.jp/>

³³⁹ <https://shinsaweb.jsa.or.jp/>

³⁴⁰ <https://www.jrca-isa.or.jp/>

- Бүс нутгийн стандартууд: Тодорхой бүс нутгийн улс орнуудад түгээмэл хэрэглэгддэг стандартууд (EN стандарт гэх мэт);
- Үндэсний стандарт: Тухайн улс оронд голчлон ашигладаг стандартууд (JIS гэх мэт);
- Байгууллагын стандартууд: Нэг салбар, эсхүл нэг компанид хэрэглэгддэг стандартууд (салбарын стандарт, компанийн стандарт гэх мэт).

Стандартыг агуулгын дагуу ангилах:

- Үндсэн стандартууд: Нэр томьёо, тэмдэг, нэгж зэрэг үндсэн асуудлуудыг тодорхойлсон стандартууд.
- Аргын стандарт: Туршилт, дүн шинжилгээ, үзлэг, хэмжилтийн арга, ажлын арга гэх мэтийг заасан стандартууд.
- Бүтээгдэхүүний стандарт: Бүтээгдэхүүний хэлбэр, хэмжээ, материал, орц, чанар, гүйцэтгэл, эдэлгээ, аюулгүй байдал, үйл ажиллагаа гэх мэтийг тодорхойлсон стандартууд.
- Удирдлагын тогтолцооны стандарт: Байгууллагад бодлого, зорилго тавьж, түүндээ хүрэх тогтолцоог тодорхойлсон стандарт юм. Байгууллагын удирдлагыг тасралтгүй сайжруулах зорилгоор PDCA (дээд удирдлагын бодлогод үндэслэн төлөвлөгөө гаргах, хэрэгжүүлэх гарын авлагыг бий болгож ажиллуулах, шалгаж, дүгнэх).

Японы Стандартчиллын нийгэмлэг (JSA) нь Японы аж үйлдвэрийн стандарт JIS-ын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгад үндэслэн Эдийн засаг, худалдаа, аж үйлдвэрийн яамны стандартчиллыг дэмжих тогтолцоог бэхжүүлэх зорилгоор магадлан итгэмжлэлийн хувийн байгууллага болохыг зорьж байна. Үүний зэрэгцээ стандартчиллын үйл ажиллагааг даяаршуулахын тулд стандарт боловсруулах болон гэрчилгээжүүлэлтийн чиг үүргийг салгасан тогтолцоог бий болгох талаар ажиллан, үүний үр дүнд 2018 оны 06 дугаар сарын 11-ний өдөр тус нийгэмлэгийн Удирдах зөвлөлийн хурлаар групп байгуулах төлөвлөгөөг баталж, дараах тогтолцоог бий болгосон.³⁴¹

	Японы стандартын холбоо (JSA)	Японы Стандартчиллын нийгэмлэг-Солюшн XXX (JSA-SOL)	Японы мэргэжлийн гэрчилгээ олгох нийгэмлэг (JRCA)
Байгуулагдсан огноо	1945.12.06-ны өдрийн Худалдаа аж үйлдвэрийн сайдын тушаалаар	2018.10.01	2018.10.01
Үйл ажиллагааны чиглэл	Стандарт боловсруулах газар, Стандартчиллыг сурталчлах газар (Гэхдээ стандарт, ном, нийтлэл хэвлэх, семинар зохион байгуулах, чанарын хяналтын шалгалтыг хариуцах этгээд нь Японы Стандартчиллын нийгэмлэг хэвээр байх болно.)	Борлуулалтын алба, Хэвлэлийн мэдээллийн алба, Сургалтын алба, Байгууллагын баталгаажуулалтын алба (Гэхдээ стандарт, ном, нийтлэл хэвлэх, семинар зохион байгуулах, чанарын хяналтын шалгалтыг хариуцах этгээд нь Японы Стандартчиллын нийгэмлэг хэвээр байх болно.)	Боловсон хүчний гэрчилгээ олгох хэлтэс

³⁴¹ <https://webdesk.jsa.or.jp/common/W10K0400/>

3.4.2.Эрх зүйн орчин

Аж үйлдвэрийн стандартчиллын тухай хууль³⁴² (Industrial Standardization Act)

Аж үйлдвэрийн стандартчиллын тухай хууль нь 1949 онд батлагдсан бөгөөд энэ нь Японы аж үйлдвэрийн стандартын эрх зүйн үндсийг бүрдүүлдэг. Аж үйлдвэрийн стандартчиллын тухай хуулийг 2004 онд шинэчлэн найруулж, JIS бүтээгдэхүүний баталгаажуулалтын тэмдгийг өөрчилсөн.

2008 оны 10 дугаар сарын 01-ээс хойш үйлдвэрлэсэн JIS-ийн гэрчилгээтэй Японы бүх бүтээгдэхүүн шинэ JIS тэмдэгтэй болсон.

1949 оны 185 дугаар Аж үйлдвэрийн стандартчиллын тухай хууль нь үйлдвэрлэлийн зохистой, оновчтой стандартыг бий болгож, түгээн дэлгэрүүлэх, олон улсын стандартыг бий болгох, уул уурхай, аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүний чанар зэрэгт хамтран ажиллах замаар үйлдвэрлэлийн стандартчиллыг дэмжиж, үйлдвэрлэлийн үр ашгийг дээшлүүлэх, үйлдвэрлэлийг оновчтой болгох, ажил гүйлгээг хялбарчлах, хэрэглээ буюу хэрэглээг оновчтой болгох замаар нийтийн сайн сайхны төлөө "үйлдвэрлэлийн стандартчилал"-ыг улсын хэмжээнд нэгтгэх буюу хялбарчлах зорилт зорилготой. Тус хуулийн хамрах хүрээ нь:

- Уул уурхай, аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн (эмийн бүтээгдэхүүн, пестицид, химийн бордоо, торгоны утас, хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуйн хангамж.Тэдгээрийн төрөл, загвар, хэлбэр, хэмжээ, бүтэц, тоног төхөөрөмж, чанар, зэрэг, найрлага, гүйцэтгэл, эдэлгээ, аюулгүй байдал;
- Аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийн арга, дизайны арга, зураг зурах арга, ашиглалтын арга буюу үндсэн нэгж, эсхүл үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэхтэй холбоотой ажлын арга, аюулгүй байдлын нөхцөл;
- Үйлдвэрийн бүтээгдэхүүний сав баглаа боодлын төрөл, загвар, хэлбэр, хэмжээ, бүтэц, гүйцэтгэл, зэрэглэл, савлах арга;
- Аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүний туршилт, дүн шинжилгээ, үнэлгээ, шалгалт, баталгаажуулалт эсвэл хэмжилтийн арга.

Хөдөө аж ахуйн стандартын тухай хууль³⁴³ (Agricultural Standards Act)

Энэ хууль нь 1950 онд батлагдсан бөгөөд хөдөө аж ахуй, ой, загасны аж ахуйн салбарт зохих, үндэслэлтэй стандартыг баталж, зохих гэрчилгээ, туршилтын хэрэгжилтийг хангах, хүнс, ундаанаас бусад хөдөө аж ахуй, ойн гаралтай бүтээгдэхүүнийг зохих ёсоор чанарын дагуу шошголохтой холбоотой харилцааг зохицуулдаг. Хуулийн зорилго нь хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуйн бүтээгдэхүүний чанарыг сайжруулах, үйлдвэрлэл, борлуулалт болон бусад зохицуулалтыг оновчтой болгох, урагшлуулах, хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүнтэй холбоотой гүйлгээг хөнгөвчлөх, хэрэглэгчдэд оновчтой сонголт хийх боломжийг өргөжүүлэх, ингэснээр хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас агнуурыг хөгжүүлэх, холбогдох салбаруудыг зөв хөгжүүлэх, хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах зэрэг болно.

³⁴² <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=324AC0000000185>

³⁴³ https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=325AC0000000175_20220525_504AC0000000049

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

- Consumers and Standards: Partnership for a Better World, ISO, https://www.iso.org/sites/ConsumersStandards/1_standards.html
- Good Standardization Practices, ISO, 2019, <https://www.iso.org/publication/PUB100440.html>
- Худалдаан дахь техникийн саад тоггорын тухай хэлэлцээр, <https://legalinfo.mn/mn/detail/10681>
- Стандартууд эдийн засагт хэрхэн нөлөөлдөг вэ? Стандарт, хэмжилзүй сэтгүүлийн 2020 оны 2-р улирлын дугаар, https://issuu.com/informationmasm/docs/standard__1_

МОНГОЛ УЛС

- Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хууль, 2017.12.21
- Хэмжил зүйн тухай хууль, 2019.05.09
- Үндэсний чанарын хөтөлбөр батлах тухай, Монгол Улсын засгийн газрын 2016 оны 344-р тогтоол
- Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2018 оны А/251 тоот тушаал
- Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2018 оны А/230 тоот тушаал
- Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2018 оны А/74 тоот тушаал
- Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2018 оны А/233 тоот тушаал
- Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2018 оны А/228 тоот тушаал
- Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2018 оны А/231 тоот тушаал
- Стандарт, хэмжил зүйн газрын даргын 2017 оны А/129 тоот тушаал

АНУ

- U.S. Department of Commerce. International Trade Administration. June 2016. *Standards and Regulations: Measuring the Link to Goods Trade*. Washington, D.C. https://legacy.trade.gov/td/osip/documents/osip_standards_trade_full_paper.pdf
- Written Testimony of the American National Standards Institute before the United States House of Representatives Committee on Science, Space, and Technology Research and Technology Subcommittee, Hearing: “Setting the Standards: Strengthening U.S. Leadership in Technical Standards” March 17, 2022
- American National Standards Institute, <https://www.ansi.org/>
- The National Institute of Standards and Technology, <https://www.nist.gov/about-nist>
- The ANSI National Accreditation Board, <https://anab.ansi.org/>
- National Technology and Advancement Act of 1995, <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-bill/2196>
- The United States Standards Strategy, <https://www.ansi.org/resource-center/publications-subscriptions/usss>

БНСУ

- Солонгосын Технологи, Стандартын Агентлаг www.kats.go.kr
- Стандарт Боловсруулах Хамтын Ажиллагааны Байгууллага www.kpetro.or.kr
- Солонгосын Стандартчлалын Холбоо www.ksa.or.kr
- Үйлдвэрийн Стандартчиллын Тухай Хууль <https://Law.Go.Kr/Lsw/Eng/Englssc.Do?Menuid=2&Section=Lawnm&Query=Standatization&X=0&Y=0>
- https://www.standardsportal.org/usa_kr/e/resources/standards_laws.aspx

ЯПОН УЛС

- <https://webdesk.jsa.or.jp/common/W10K0400/>
- <https://www.jsa.or.jp/>
- <https://shinsaweb.jsa.or.jp/>
- <https://www.jrca-isa.or.jp/>

